

Leefbaar Nederland

‘DEZE KEER DOEN ZE ECHT WAT ZE BELOVEN’

De kiezers zijn het meer dan zat! Hun vertrouwen in de politiek was al niet groot. Maar de val van het kabinet Balkenende heeft opnieuw duidelijk gemaakt dat de wil van een groot deel van de kiezers wordt genegeerd en gebruuskeerd. Velen zullen straks het stemlokaal definitief mijden omdat ze het vertrouwen in de politiek nu voorgoed zijn kwijtgeraakt. Anders gezegd: een groot deel van hen doolt verwaasd rond, niet wetend op welke partij ze nu nog kunnen stemmen.

Ons politieke bestel vertoont ook zonder de recente ‘perikelen’ kardinale weeffouten. De verschillen in denken en handelen tussen de oude ideologische tegenstanders lijken inmiddels volledig te zijn uitgewist. Ook nu trokken de meeste kamerleden zich na hun verkiezing nauwelijks iets aan van hun kiezers. Dit, ondanks de vooraf vaak fraai geformuleerde beloften die achteraf opnieuw loos bleken te zijn. Ze vertikken het zich te verantwoorden tegenover hun kiezers. En, wat nog erger is, niets lijkt ze te gek te zijn om bij de volgende verkiezingen weer hoog op de lijst

van hun partij te komen. Het enige wat ze willen is in een goed blaadje komen bij de partijtop. Dan maken ze immers meer kans op een hoge plaatsing.

De kiezers staan ondertussen machteloos aan de kant. Ze kunnen op geen enkele manier verkeerd (stem)gedrag van ‘hun’ kamerleden beïnvloeden, laat staan voorkomen.

Leefbaar Nederland is de enige partij die dit grondig en doelgericht wil en kan veranderen. Het politieke bestel moet nodig ‘op de schop’. Het kan niet zo zijn dat politieke partijen met hun rug naar hun kiezers gaan staan zodra de stemmen geteld zijn, terwijl het land ondertussen slecht bestuurd wordt.

De nagenoeg grenzeloze macht van de oude en opnieuw arrogant gebleken politieke partijen moet nodig worden ingetoomd. Kiezers moeten falende kamerleden ter verantwoording kunnen roepen en de mogelijkheid krijgen verkeerde beslissingen zo nodig terug te draaien.

Leefbaar Nederland is de partij die dit mogelijk maakt. Zij garandeert als enige dat er echt

iets gaat veranderen in ons land. Dat er uiteindelijk acht wordt geslagen op de wil van de kiezer. Dat mensen gehoor krijgen in Den Haag als ze te maken hebben met schier onoplosbare problemen in hun eigen omgeving (buurt, wijk, of gemeente). Door te stemmen op Leefbaar Nederland kiest men voor een andere mentaliteit en een andere aanpak van de problemen die ons land nog steeds teisteren, onder andere op de gebieden van veiligheid, zorg en onderwijs. Om de drie belangrijkste te noemen. Maar er zijn ook veel problemen op andere terreinen die dringend om een oplossing vragen.

Helaas verkeert Nederland nu in de weinig benijdenswaardige situatie dat niet alleen de oude gevestigde partijen, maar ook een inmiddels niet eens in schoonheid gestorven nieuwe groepering, de LPF, het hebben laten afweten.

Meer dan ooit is het nodig dat er volksvertegenwoordigers komen die daadwerkelijk dichterbij de kiezers gaan staan en diezelfde kiezers ook na de verkiezingen serieus blijven nemen. Leefbaar Nederland is de partij die dit hoog in haar vaandel heeft staan en het niet alleen bij woorden laat. Het kan anders en het moet anders! Onze partij wil nadrukkelijk werken aan verbeteringen op een groot aantal terreinen. Verbetering van de kwaliteit van onze samenleving staat daarbij voorop. Het moet en het kan beter! Het moet vooral leefbaarder!

SPEERPUNTEN VAN HET PROGRAMMA VAN LEEFBAAR NEDERLAND

A. Bestuurlijke en politieke vernieuwing

Moderne burgers willen niet zonder meer hun democratische rechten afstaan aan een groep beroepspolitici, die daar vervolgens mee kunnen doen wat ze willen. Door het verdwijnen van de zuilen passen de 16 miljoen geïndividualiseerde burgers ook niet meer zonder meer in de 10 totaalpakketten die politieke partijen aanbieden. In voorkomende gevallen willen burgers op zakelijke gronden oordelen, los van partijprogramma's. En in een democratie heb-

ben burgers daar ook het volste recht op. Democratie betekent immers 'volksheerschappij'. In een democratie wordt geen autoriteit boven de bevolking erkend: het volk is soeverein. Maar de soevereiniteit van het volk is alleen gewaarborgd als burgers de mogelijkheid hebben na te gaan of de door hen gekozen volksvertegenwoordigers hun belangen wel goed behartigen en waar nodig hun beslissingen kunnen corrigeren. De partij stelt het volgende voor waar het gaat over bestuurlijke en politieke vernieuwing.

1. Leefbaar Nederland streeft met kracht naar de invoering van instrumenten van directe democratie. Alleen door middel van dergelijke instrumenten wordt het mogelijk dat burgers eindbeslissingen kunnen nemen. Andere voorstellen voor politieke vernieuwing juicht Leefbaar Nederland evenzeer toe, maar deze hebben gemeen dat ze óf de interne werking van het vertegenwoordigende systeem verbeteren, of ervoor zorgen dat vertegenwoordigers zich beter op de hoogte kunnen stellen van meningen die onder de bevolking leven. Niet dat ze burgers ook zelf eindbeslissingen laten nemen. Belangrijkst instrument is het referendum of volksinitiatief. Het volksinitiatief is een constructief instrument omdat het burgers vraagt mee te denken over nieuw beleid en niet alleen maar ergens tegen te zijn. Het geeft ze ook macht om onderwerpen op de politieke agenda te plaatsen die door de politiek worden genegeerd. Op landelijk niveau kan 0,1% van de kiesgerechtigden (12.500 personen) een voorstel aan de Tweede Kamer voorleggen. Wijst deze het voorstel af, dan kan over dit voorstel een referendum gehouden worden indien het ondersteund wordt door 2% van de kiesgerechtigden (250.000) binnen 12 maanden. Bij het referendum heeft de Tweede Kamer het recht een tegenvoorstel te doen, dat elementen van het volksinitiatief mag bevatten. Er komen waarborgen voor een eerlijk debat: een huis-aan-huis verspreide referendumbrochure waarin voor- en tegenstanders gelijke ruimte krij-

- gen en een financieringsregeling waarbij het burgerinitiatief evenveel geld uit de openbare middelen krijgt voor het voeren van een campagne als de overheid. Alleen de basisprincipes worden in de grondwet vastgelegd. De modaliteiten worden bijgewone wet geregeld, zodat deze later eenvoudig aan de ervaringen kunnen worden aangepast. Wel dient daarbij rekening te worden gehouden met de hiërarchie van de regelgeving: verdrag boven Statuut boven Grondwet boven wet in formele zin. De grondrechten zijn bijvoorbeeld een vertaling van verdragen. Nederland heeft als verdragspartner een andere rol dan haar rol als soevereine staat. In deze jurisdictie geeft Nederland op een andere wijze vorm aan geldend (positief) recht.
2. Niettemin moeten burgers ook de mogelijkheid hebben om wetten, verdragen en belangrijke beslissingen waarvoor geen draagvlak bestaat, te kunnen tegenhouden. Het voorgestelde correctieve referendum (conform de Tijdelijke Referendumwet) wordt omgezet in een bindende regeling en de drempels worden verlaagd. Met de handtekeningen van 125.000 Nederlanders, te verzamelen binnen 4 maanden, kunnen burgers een referendum aanvragen over een wet of belangrijke beslissing. Daarnaast wordt bij een nader te bepalen aantal onderwerpen, waaronder grondwetswijzigingen en Europese verdragen, van rechtswege een verplicht referendum uitgeschreven. Verder zijn de modaliteiten dezelfde als bij het referendum op volksinitiatief. Op het wel geopperde bezwaar dat burgers geen verdrag zouden mogen tegenhouden is het volgende antwoord te geven. Het aanvaarden van een verdrag blijft uiteraard de bevoegdheid van het parlement via het instrument ratificatie. Maar dat kan pas plaats hebben nadat de bevolking via een verplicht referendum akkoord is gegaan.
  3. Leefbaar Nederland wil de regentenpolitiek doorbreken die de burgers monddood maakt en het vertrouwen in de politiek herstellen. Daarvoor moet de politiek dicht-
ter naar de kiezers worden gebracht. Onder andere door het politieke en bestuurlijke bestel ingrijpend te moderniseren en de burgers op alle niveaus - lokaal, provinciaal (regionaal) en landelijk - meer stem te geven bij beslissingen die hun leven en omstandigheden direct raken.
  4. Leefbaar Nederland wil overbodige regels afschaffen die ambtenaren weliswaar àan, maar burgers van het werk houden. Op die manier kan het aantal ambtenaren drastisch worden verminderd en zullen niet alleen broodnodige hervormingen van het onderwijs en de zorg, maar bijvoorbeeld ook de door veel burgers gewenste vereenvoudiging van het belastingsstelsel minder moeizaam tot stand komen.
  5. Leefbaar Nederland wil de democratie nieuw leven inblazen, het vertrouwen van de kiezers in de politiek herstellen en een kleinschaliger benadering door de politiek van problemen in de samenleving.
  6. Zoveel mogelijk bevoegdheden en bestuurlijke macht van de centrale regering (“Den Haag”) moeten via decentralisering overgeheveld worden naar het provinciale en gemeentelijke niveau. Zo nodig dient daarvoor het ambtelijke apparaat kwalitatief en kwantitatief te worden versterkt.
  7. De burgers dienen veel meer invloed te krijgen op overheidsbeslissingen op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau. Leefbaar Nederland streeft daarom ook naar rechtstreekse verkiezing van de minister-president, de commissaris van de Koningin en de burgemeester.
  8. De door veel betrokken burgers als onredelijk en ondemocratisch ervaren gemeentelijke herindelingen mogen niet meer voorkomen en moeten zoveel mogelijk worden teruggedraaid.
  9. Gemeenteraden moeten in staat worden gesteld een politieke patstelling te doorbreken door raadpleging van de inwoners via tussentijdse verkiezingen.
  10. Gemeenteraadswerk moet beter beloond worden om de kwaliteit van de inbreng van gemeenteraadsleden te verbeteren.

11. Leefbaar Nederland wil dat de lokale en provinciale (regionale) besluitvormingsprocessen beter op elkaar aansluiten. Zij pleit daarom voor onderzoek naar de mogelijkheden dit tot stand te brengen.
12. Ook wil zij dat wetgeving, bedoeld om meer vormen van directe democratie te creëren, niet uitgaat van de huidige stand van zaken, maar van de nieuwe mogelijkheden die moderne informatie- en communicatiemiddelen bieden.
13. Leefbaar Nederland wil lokale en provinciale partijen een platform bieden op nationaal niveau zonder afbreuk te doen aan hun onafhankelijkheid, zodat lokale en provinciale problemen die alleen op landelijk niveau kunnen worden opgelost, ook daadwerkelijk in de Tweede Kamer aan de orde kunnen komen.
14. Leefbaar Nederland hecht sterk aan de zelfstandige inbreng van jongeren in de politieke besluitvorming en wil daarom ook activiteiten ondersteunen die dit bevorderen.

B. Waarden en normen: 'Verbeter de wereld en begin bij jezelf'

Leefbaar Nederland is er alles aan gelegen naar nieuwe mogelijkheden te zoeken om de soms nogal nadelige gevolgen van het gebrek aan waarden en normen te minimaliseren. Hoewel Leefbaar Nederland dit niet als de primaire taak van de overheid beschouwt - wie wil een staat als zedenmeester? -, is zij wel de mening toegedaan dat de overheid hier voorwaardenscheppend bezig kan zijn. Voorwaarden die de in de samenleving opkomende initiatieven ter verbetering van het normbesef ondersteunen en op zijn minst niet dwarsbomen.

Onze samenleving kan immers alleen maar op leefbare wijze functioneren als er sprake is van respectvolle omgangsvormen tussen overheid en burgers, tussen burgers onderling en tussen bedrijven, instellingen en hun klanten.

Voorwaarde is wel dat er zo min mogelijk overbodige wetten en regels zijn. Het is in dit verband de verantwoordelijkheid van de overheid niet meer terzake doende en soms zelfs pro-

blemen veroorzakende wetten en regelingen af te schaffen. Maar er zijn ook wetten die als het ware de kern van onze maatschappij vormen. In grove trekken geschetst, zijn dat wetten die gebaseerd zijn op eigendom, de integriteit van de persoon, mensenrechten, rechten en plichten van ingezetenen, strafrechtelijke sancties bij normafwijkend gedrag en de min of meer informele regels en gewoonten die de onderlinge verhoudingen sturen.

Herstel van waarden en normen lijkt vooral afhankelijk te zijn van de bereidheid van burgers zich daarvoor in te zetten. Het veronderstelt ook dat instellingen en organisaties van het 'middenveld', zoals vakbonden en werkgeversorganisaties, scholen, sportorganisaties, buurt- en wijkorganisaties, kerkgenootschappen, bereid zijn hieraan mee te werken. Leefbaar Nederland stelt op dit punt het volgende voor.

1. Experimenten met een kleinschalige aanpak van het herstel van omgangsvormen op plekken waar mensen met elkaar te maken hebben en het makkelijkst te bereiken zijn, zoals het werk, de woonwijken en de scholen. Afspraken tussen mensen over de wijze waarop men dit wil bereiken of ergernissen wil voorkomen, vereisen immers een draagvlak. 'Verbeter de wereld en begin bij jezelf' zou het motto kunnen zijn. Mensen leveren hieraan zelf een bijdrage en zijn daarvoor ook zelf verantwoordelijk. Deze afspraken over onderlinge omgangsvormen zouden kunnen worden vastgelegd in de vorm van een soort moreel convenant, waarin ook wordt aangegeven hoe men elkaar aanspreekt als iemand zich daar niet aan houdt.
2. De overheid heeft de taak om in wetten vastgelegde waarden en normen te handhaven. Denk hierbij aan bescherming van eigendom, mensenrechten, de vrijheid van meningsuiting en godsdienst en dergelijke. Deze normhandhaving werkt meestal achteraf. Een ander verhaal is de wijze waarop mensen met elkaar omgaan. Door de overheid van 'boven af' opgelegde waarden en normen zullen, zonder dat er maatschap-

pelijk draagvlak voor is, weinig of geen effect hebben en doorgaans contraproductief werken. Het is een zaak die mensen onderling, individueel of in groepen het beste kunnen regelen. Leefbaar Nederland is wel voorstander van een campagne van bijvoorbeeld SIRE die de aandacht vestigt op de mogelijkheden om te komen tot een moreel convenant.

3. Men hoort nogal eens de uitspraak “dat het maar eens afgelopen moet zijn met het gedoogbeleid”. Een van de meest efficiënte actievormen van bijvoorbeeld de vakbeweging is de modelstaking. Iedereen houdt zich dan keurig aan de regels zodat alles de vernieling indraait. Dit betekent dat er steeds naar een tamelijk precair evenwicht moet worden gezocht tussen wat maatschappelijk gezien nog als aanvaardbaar kan worden beschouwd en wat dat net niet meer is. Anderzijds is in een dichtbevolkte en hoogontwikkelde samenleving met als de onze, een zekere mate van flexibel omgaan met regels noodzakelijk als smeermolie in de regelmachine. Het siert mensen als ze vanuit betrokkenheid met hun werk op een verantwoorde manier afwijken van regels om het geheel goed te laten verlopen. Met een dergelijke houding loopt men als individu wel het risico tegen een formalist aan te lopen of dat er iets misgaat), maar de boel draait wel.

Volgens Leefbaar Nederland ligt hier een schone taak voor ouders en andere opvoeders, kerkenovertuigingen en andere levensbeschouwelijke instellingen of zich op het vlak van de intermenselijke verhoudingen bewegende organisaties, zoals scholen, verenigingen, enz. Nodig zijn duidelijke voorlichtings- en bewustwordingsprogramma's die dit ondersteunen. Op deze wijze kan een ware revitalisering van de maatschappij in zoveel mogelijk geledingen tot stand worden gebracht.

4. Nederland is een zeer drukbevolkt land met op veel plaatsen zeer veel inwoners per vierkante kilometer. Juist daarom is het zo belangrijk dat burgers in vrijheid met elkaar

kunnen omgaan. Dat zij waarden en normen (en de daarbij horende regels) respecteren vanuit een belang dat in de eerste plaats bij henzelf begint. Inwoners van ons land die in staat zijn zich juist door die vrijheid te ontplooien en te ontwikkelen, krijgen meer kansen binnen onze prestatiegerichte maatschappij. Als die waarden en normen bij een bepaald deel van de bevolking ontbreken of in onvoldoende mate aanwezig zijn, zal geprobeerd moeten worden dit te verhelpen. Leefbaar Nederland is van mening dat daarvoor primair een beroep moet worden gedaan op het zelforganiserende vermogen van burgers en de organisaties die zij bevolken.

C. Gezondheidszorg

Leefbaar Nederland wil het leefbaarheidsprincipe ook terugzien in de gezondheidszorg. Dat betekent dat voorzieningen zo dicht mogelijk bij de gebruikers beschikbaar moeten zijn en goed toegankelijk. Tevens dat er een einde komt aan de trend tot schaalvergroting en waar wenselijk kleinschaliger voorzieningen terugkomen. Kleine streekziekenhuizen hebben de voorkeur.

Kernprobleem is het feit dat de gezondheidszorg als een soort ‘planeconomie’ wordt gemanaged. De overheid draagt in feite slechts een fractie van de kosten, maar bepaalt in detail, hoeveel ziekten en ingrepen van ieder type er op iedere locatie in Nederland zullen/mogen plaatsvinden. Het nog steeds aanbodgestuurde budget en het bureaucratische systeem zijn volgens Leefbaar Nederland volstrekt achterhaald. Er moet een andere vraaggestuurde financiering van de gezondheidszorg komen door afschaffing van het budgetstelsel. Daardoor zal een einde komen aan de sterk overheersende overheidsinvloed. De verzekeraars en zorgaanbieders zullen samen gaan onderhandelen over de tarieven. Dit zal de bureaucratie sterk doen afnemen.

Onduidelijk is ook wie eigenlijk verantwoordelijk is voor de bedrijfsvoering. Dit is uitermate belangrijk, omdat de bedrijfsleiding garant moet staan voor een doelmatige proces-

gang in de ziekenhuizen, voor een vlotte ketenorganisatie en voor professionele prestaties. Het systeem is zo georganiseerd dat de verantwoordelijkheid maar al te gauw elders wordt gelegd, omdat de ziekenhuisdirecteur nu eenmaal niet alle processen kan beheersen. De IC-beddenproblematiek is illustratief voor de bestuurlijke problematiek in de gezondheidszorg; de minister verwijst naar de verzekeraars, die verwijzen naar de ziekenhuizen, en omgekeerd. Ieder heeft zijn eigen verhaal en analyse en verwijst naar de ander om het probleem op te lossen. Zo zit onze gezondheidszorg in elkaar. Het is dus niet alleen de bestuursorganisatie maar ook de bestuurscultuur. De partij doet de volgende voorstellen.

1. De rol van de overheid moet worden teruggebracht tot toetsing van de kwaliteit van de verstrekkingen en de poliswaarden en van de inzichtelijkheid daarvan voor de consument. De consument heeft zo de zekerheid, dat hij een kwalitatief acceptabel product afneemt en heeft bovendien de mogelijkheid tot eenvoudige onderlinge vergelijking om zijn keuze te kunnen maken. Dit kernprobleem wordt nog eens extra geaccentueerd door drie bijkomende negatieve omstandigheden.
2. Leefbaar Nederland zet zich in voor de ontwikkeling van een nieuw verzekeringsstelsel. Dit is een tijdrovende aangelegenheid. Wetten moeten worden aangepast en de invoering moet worden gepland. Wij streven naar een voor iedere burger verplichte zorgverzekering waarbij voor de verzekeraar (oud-ziekenfonds en oud-particuliere verzekeraar) een acceptatieplicht geldt. Elke verzekeringsnemer kan gedurende zijn gehele leven kiezen of hij inkomensafhankelijk of nominaal, dat wil zeggen een vaste premie zal betalen. In perioden dat hij weinig verdient, in het begin van de carrière of in de pensioentijd, kan hij de inkomensafhankelijke en als hij meer gaat verdienen de nominale variant kiezen. In dit premiesysteem is een al dan niet fiscale overheids-subsidie om de premie betaalbaar te krijgen overbodig. Dat is weer winst! Het uitgebreide standaardverzekeringspakket is bij beide premiesystemen exact aan elkaar gelijk. De pakketvoorwaarden worden in algemene termen omschreven en door de overheid gecontroleerd, evenals de goedkeuring van de premie en het premiepercentage. De premies voor het standaardpakket zijn gelijk. Verzekeraars gaan concurreren op service en op de extra's die zij in onderhandelingen met zorgaanbieders weten te bereiken. De regionale klanten/patiëntenorganisaties zullen de noodzakelijke pressie uitoefenen om de verschillende partijen scherp te houden. Ieder behoudt zijn mogelijkheden om verbeteringen voor te stellen.
3. Leefbaar Nederland wil een eind maken aan de verkokering van zorgaanbieders die volledig los van elkaar lijken te werken. Er moet niet alleen meer worden samengewerkt, ook de begeleiding van de patiënt dient beter georganiseerd te worden: 's morgens in het ziekenhuis, 's avonds geopereerd!
4. Zorgverzekeraars doen de overheid voorstellen om hun verstrekkingen en polisvoorwaarden zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen (gedeeltelijke wijziging Ziekenfondswet).
5. Eén zorgloket per gemeente en schaalverkleining: in elke gemeente van ongeveer 25 à 40.000 inwoners een basisziekenhuis of een polikliniek.
6. Samenwerking van huisartsen, fysiotherapeuten, verloskundigen, en eventueel tandartsen met praktijkverpleegkundigen in goed bereikbare gezondheidscentra.
7. (Meer) huisartsenposten in ziekenhuizen om zogenaamde zelfverwijzing te voorkomen en dreigende tekorten in de nacht- en weekenddienst op te vangen.
8. De overheid dient de juiste randvoorwaarden mogelijk te maken en samenwerkingsinitiatieven te stimuleren.
9. Leefbaar Nederland pleit voor experimentele proefprojecten in diverse regio's in Nederland met geïntegreerde samenwerkingsverbanden om de service aan de patiënt c.q. cliënt te verbeteren en onnodige kosten te

- besparen.
10. “Voorkomen is beter dan genezen”: de rol van de GGD (gemeentelijke geneeskundige dienst) als zorgcoördinator moet worden geactiveerd. Onder andere door voorlichting te geven over drugs, alcohol en SOA (veilig vrijen!).
  11. Leefbaar Nederland is voor behoud van een adequate ambulante geestelijke gezondheidszorg. Daarnaast voor verbetering van de kwaliteit door cursussen en minder bureaucratische en dus snellere intakeprocedures.
  12. Invoering van ‘proces design’. Betere planning van organisatieprocessen en optimale inzet van aanwezig personeel en materieel. Vroegtijdige signalering van onder- en overcapaciteit. Dit is evenzeer van belang voor de patiënt, als voor de zorgverlener of verzekeraar. Vooruitlopend op de inwerkingtreding van een uniforme verzekering, kan men beter lering trekken uit ervaringen met samenwerking bij anders bestuurde organisaties.
  13. In onderzoek is de vraag: afwijzing van privé-klinieken of niet? Iedereen is het erover eens dat de bekende oorzaken van wachtlijsten moeten worden weggenomen. Enerzijds wordt gesteld dat privé-klinieken leiden tot verdubbeling van de kosten van de infrastructuur, niet te rijmen zijn met de onderlinge solidariteit en tot een elitair zorgstelsel kunnen leiden. Anderzijds is de tegenovergestelde visie dat het, gezien de Europese ontwikkelingen op dit terrein de vraag is of het verstandig is zich te verzetten tegen het ontstaan van privé-klinieken nu verzekeringsmaatschappijen de kosten van behandelingen e.d. gaan vergoeden (ook in het buitenland). Leefbaar Nederland wil deze problematiek zorgvuldig onderzoeken alvorens tot een definitief standpunt te komen.
  14. Het initiatief van de zogenaamde hospices wordt ondersteund. In deze veilige omgeving kunnen mensen menswaardig sterven. Ook kan zorg worden geboden die in een reguliere instelling door allerlei factoren en omstandigheden niet mogelijk is.
  15. Het ambulancevervoer moet worden verbeterd. Aan het wettelijke bereikbaarheidsvereiste wordt niet meer voldaan door fysieke tekorten en dichtslibben van wegen.
  16. Vervanging van de traag werkende, ambtelijk ingestelde behandelinstellingen op het gebied van de ambulante geestelijke gezondheidszorg (RIAGG's) door privaatrechtelijke klinisch-psychologische en psychotherapeutische hulp. Juist bij psychische klachten is het van doorslaggevend belang dat de patiënt zo snel mogelijk hulp krijgt. Door de gemiddelde wachttijd van drie maanden kunnen de RIAGG's nooit aan deze eis voldoen.
  17. Invoering met behulp van moderne informatie- en communicatietechnologie van een up-to-date informatiesysteem, zodat patiënten bij doorverwijzing slechts één keer hun verhaal hoeven te doen.
  18. Leefbaar Nederland wil bevorderen dat traumaheli's in elke regio in dezelfde mate beschikbaar komen (geen 2e Volendam), zonder vliegbeperking.
  19. Zelfbeschikkingsrecht: Leefbaar Nederland wil de wil van de burger zoveel mogelijk respecteren. Iedereen is daarom vrij om de zogenaamde Drion-pil al dan niet te accepteren.
  20. Intensive care: door veranderen van beleid zonder kostenverhoging kunnen de problemen van de intensieve zorg direct opgelost worden.
  21. Leefbaar Nederland pleit voor wetenschappelijk begeleide experimenten op verschillende plaatsen in Nederland: lokaal, regionaal en landelijk. Dit soort experimenten kan een eerste stap zijn naar een efficiëntere en effectievere gezondheidszorg met een aanzienlijk gunstiger prijs-kwaliteitverhouding. De invoeringskosten zullen daardoor spoedig meer dan terugverdiend worden, zeker wanneer ook de maatschappelijke besparingen worden meegeteld.
  22. Samenwerking hoeft niet persé op één en dezelfde locatie plaats te hebben. Mits de organisatorische (niet de medisch-professio-

nele) sturing eenduidig is (geen twee of meer kapiteins op één schip).

23. In ons land functioneren 1,3 miljoen burgers als mantelzorgers. Helaas heeft de overheid dit te vaak als vanzelfsprekend beschouwd. Het is daarom van het grootste belang dat er een volksverzekering komt voor langdurig zorgverlof zodat eindelijk recht wordt gedaan aan de vele mensen in het land die zich volkomen vrijwillig inzetten voor hun zieke kinderen en/of hulpbehoevende ouders of burens.

D. Jeugdzorg

Het zijn allereerst de ouders die verantwoordelijk zijn voor de opvoeding en verzorging van hun kinderen. Zij kunnen daar ook op worden aangesproken. Toch is in veel gevallen steun van derden nodig, willen kinderen niet ontsporen. Zo zouden scholen en sportclubs veel actiever kunnen signaleren dat er iets dreigt mis te gaan. Spijbelen kan bijvoorbeeld een symptoom zijn van ernstiger problemen. Aan ouders die het niet alleen aan kunnen, kan opvoedingssteun worden gegeven. Zo kan wellicht erger worden voorkomen. In ernstige gevallen zal die opvoedingssteun ook onvrijwillig moeten worden opgelegd.

Hieronder volgen onze voorstellen.

1. Ouders moeten weer verantwoordelijk worden gesteld voor de gevolgen van de daden van hun kinderen. De uitspraak "ons Pietje of onze Mohammed doet zoiets niet" getuigt van een gebrek aan realiteitsbesef. Ouders die bijvoorbeeld hun kinderen zonder toezicht tot diep in de nacht op straat laten zwerven of toestaan dat zij naar de meest afschuwelijke films en/of video's kijken, zijn op zijn minst medeverantwoordelijk voor de door hun kinderen begane wandaden en zullen ook moeten delen in de gevolgen daarvan.
2. Leefbaar Nederland wil veel meer structurele voorzieningen treffen voor de vroegtijdige signalering van risico- of probleemgedrag bij jongeren die nog geen delict hebben gepleegd onder meer voor de doorverwijzing van deze jongeren naar de (vrij-

willige) hulpverlening.

1. De partij is van mening dat vanuit preventief oogpunt ruime (financiële) steun moet worden verleend aan succesvol gebleken programma's voor de vroegtijdige onderkenning van gedrags- en andere ontwikkelingsproblemen. Voor programma's die ouders bij de opvoeding begeleiden dient hetzelfde te worden nagestreefd.
2. Ook pleit Leefbaar Nederland voor de professionele ontwikkeling van een (verkort) screeningsinstrument bij de politie en voor structurele interdepartementale afstemming van het preventieve beleid en betere aansluiting tussen preventief en repressief beleid.
3. Omdat de jeugdzorg nog steeds gekenmerkt wordt door een lappendeken aan langs elkaar heen werkende organisaties die ook nog onder de regie van verschillende departementen vallen, pleit Leefbaar Nederland voor een stroomlijning en betere organisatorische afstemming onder regie van slechts één departement. De daardoor vrijkomende gelden dienen primair te worden besteed aan de vroegtijdige onderkenning, begeleiding en opvang van risico- en probleemgroepen.
4. De kinderopvang en naschoolse opvang schieten nu nog te kort. Daarom dienen deze voorzieningen flink te worden uitgebreid of verbeterd. Daardoor krijgen ouders meer vrijheid om te kiezen tussen combinaties van zorgen, werken en studeren. Financiële faciliteiten voor ouders met jonge kinderen kunnen hiertoe bijdragen.
5. Experimenten, waarbij gastoudergezinnen voor hun zorgtaak een vergoeding ontvangen en kinderen opvangen, dienen op haalbaarheid en effectiviteit getoetst te worden. Bij voldoende haalbaarheid en effectiviteit kan het als een instrument in een wettelijk kader worden opgenomen.
6. Er moeten creatieve oplossingen worden gezocht om de wachtlijsten in de jeugdzorg weg te werken. Leefbaar Nederland wil extra ondersteuning geven aan veelbelovende pro-

gramma's die meer zorg te bieden aan nog thuis wonende kinderen. Dit is onder meer te realiseren door zorgboerderijen (voor diverse doelgroepen) op te richten. Als voorbeeld kan dienen de extra opvang in jeugdboerderijen voor een problematische groep laagopgeleide jongens van tussen de twaalf en zeventien jaar van allochtone komaf, die opgroeien in een éénoudergezin.

7. Terwijl in ons land ongeveer 15 tot 20 procent van de jongeren ernstige psychosociale en/of gedragsproblemen heeft, kampt de jeugdzorg zelf ook met grote organisatorische gebreken en uitvoeringsproblemen. De lappendeken van langs elkaar heen werkende organisaties, die ook nog onder de regie van verschillende departementen vallen, dient hoognodig te worden gestroomlijnd. De instellingen zouden organisatorisch beter moeten worden ingericht en onder de regie van één departement worden gebracht.
8. Leefbaar Nederland is van mening dat de wijze waarop in ons land jeugdigen bloot worden gesteld aan niet acceptabele en te frequente vormen van reclame dringend ter discussie moet worden gesteld.
9. Leefbaar Nederland vindt dat de recente aandacht en publiciteit rondom de preventie en bestrijding van kindermishandeling, huiselijk en seksueel geweld dienen te leiden tot terzake doende en resultaatgerichte projecten die gericht zijn op minimalisering van (de effecten) van deze problematiek.
10. Eén categorie jongeren vraagt tegenwoordig extra veel inzet en capaciteit van zowel het gevangeniswezen als de jeugdzorg. Dat zijn de extreem agressieve en problemen veroorzakende jongeren. Tot op heden zijn de hulpverleners er nauwelijks in geslaagd hen op het rechte pad te houden of terug te brengen. Eén van de oorzaken daarvan is dat men met de houding van deze jongeren jegens 'gezagsdragers' niet goed over weg kan en daarom er niet of nauwelijks in slaagt contact met hen te krijgen. Ook de ouders zouden hierbij een belangrijke rol kunnen spelen, ware het niet dat ook zij vaak me-

deverantwoordelijk zijn. Daarom zou in ernstige gevallen zelfs tot opvoedingsondersteuning onder dwang moeten worden besloten. 'Pappen en nathouden' helpt hier niet. Maar er wordt ook nauwelijks gewerkt met voor de attitudes, karaktereigenschappen en achtergronden van de desbetreffende jongeren geschikte methodieken.

Leefbaar Nederland is van mening dat de hulpverleners hun inmiddels achterhaalde, vrijblijvende en weinig eisen aan de klant stellende hulpverleningsattitude zouden moeten inruilen voor een meer verplichtende aanpak. Helpen onder dwang derhalve en een hardere aanpak. Dit is van zo groot belang niet alleen voor de betrokkenen zelf, maar ook voor de samenleving als geheel dat hiervoor extra geld dient te worden vrijgemaakt

E. Standpunt omgangsrecht

1. Wanneer ouders met minderjarige kinderen besluiten dat een echtscheiding onvermijdelijk is, dienen bij de ontbinding van het huwelijk/partnerschap de navolgende fasen te worden onderscheiden (in het belang van kinderen);
  - Verplichte bemiddeling (mediation) om te bezien of het huwelijk/partnerschap (toch nog) in stand kan blijven;
  - Verplichte bemiddeling ten einde te bewerkstelligen dat ouders (emotioneel) van elkaar afscheid nemen, zodat zonder eventuele wederzijdse wrok/verwijten regelingen kunnen worden getroffen over het co-ouderschap.
2. Uitgaande van een gezamenlijk co-ouderschap (zoveel mogelijk op fifty-fifty basis in te vullen) dienen ouders onderling (eventueel na langdurige bemiddeling) op basis van gelijkwaardigheid afspraken te maken over het volgende;
  - De frequentie van het onderhouden van de gezins- en familiebanden met ouders en bijvoorbeeld grootouders vastleggen. Gezinsbanden zijn essentieel voor de vorming (welzijn en ontwikkeling) van het

- kind (de kinderen), waarbij ernaar wordt gestreefd kinderen continu te laten verblijven in de ouderlijke woning;
- De boedelscheiding en (partner- en kinder-) alimentatie. Daarbij moet continu worden gestreefd naar een situatie waarbij het kind (de kinderen) zo weinig mogelijk (geestelijk) worden beschadigd;
  - De frequentie van periodieke evaluatie van de omgangsregeling door middel van bemiddeling (mediation). In eerste instantie dient de evaluatie plaats te vinden over een periode van één jaar en daarna over meerdere jaren (indien gebleken is dat beide ouders hiertoe voldoende in staat kunnen worden geacht met de mogelijkheid tot terugval).
3. Er dient met terugwerkende kracht na ontbinding van huwelijk/partnerschap met spoed te worden gestreefd naar herstel van gebroken gezins- en familiebanden.
  4. Bemiddelingsafspraken worden vastgelegd in een ouderschapsconvenant dat juridisch afdwingbaar is, zo mogelijk na inschakeling van de kinderrechter en/of een ander soort rechter.
  5. Indien een ouder niet wenst/weigert mee te werken aan bemiddeling en/of co-ouderschap wordt het kind (worden de kinderen) door een beslissing van de kinderrechter voorlopig toevertrouwd aan de coöperatieve ouder die wel wenst mee te werken aan bemiddeling/co-ouderschap, met de noodzakelijk te treffen voorzieningen en op zeer korte termijn.
  6. De fasen A t/m F dienen niet te worden bewandeld indien sprake is van een ouder aan wie het ouderlijk gezag op dat moment is ontnomen dan wel wiens omgangsrecht vanwege zwaarwegende redenen is opgeschort.
  7. Uitgangspunt van het handelen dient te allen tijde het belang van het kind (de kinderen) te zijn. Onttrekking/ontzegging mag pas in uiterste nood plaatsvinden. Ouders dienen zoveel mogelijk gebaat te zijn met de geboden hulp, juist in het belang van het kind (de kinderen);
  8. Financiële kortingen die ten laste van het kind (de kinderen) komen, moeten zo veel mogelijk worden vermeden (b.v. korting op de kinderbijslag);
  9. Het inschakelen van de Raad voor de Kinderbescherming, de Bureau's/Stichtingen voor Jeugdzorg en de andere justitiële overheidsinstellingen dient, indien mogelijk, te worden uitgesteld in het belang van het kind (de kinderen);
  10. Hertoetsing van rapportages van psychologen en gedragsdeskundigen moeten eenvoudig kunnen worden aangevraagd en dienen te worden toegewezen (zowel naar soort, als naar tijd en plaats). Kennisneming van rapportages door betrokkenen moet mogelijk zijn, tenzij er een gegronde reden bestaat voor het niet toekennen van deze mogelijkheid. Gesprekken dienen audiovisueel te worden vastgelegd.
  11. Het kind moet (de kinderen moeten) zelf ook in de gelegenheid zijn, zijn/haar (hun) mening te geven over zijn/haar (hun) zienswijze met betrekking tot het co-ouderschap. Bij de bemiddeling moet het oordeel van het kind (de kinderen) een rol kunnen spelen. Het kind (de kinderen) moet(-en) in staat worden gesteld hun emoties te uiten voor, tijdens en na ontbinding van het huwelijk/partnerschap.
  12. In het algemeen dienen deze situaties uit het juridisch circuit gehouden en met sociaal-maatschappelijke hulp begeleid te worden om onnodige escalaties te voorkomen die zeker nooit in het belang van het kind (de kinderen) kunnen zijn.
  13. Het gaat om de ouderschapsplicht en tens om de plicht van ouders ten opzichte van elkaar. Wanneer ouders gaan scheiden dienen zij bewust te zijn wat de gevolgen voor kinderen en de omgeving kunnen zijn en wat hen en de samenleving dit kost.

F. Justitie en politie

De kritiek op het functioneren van politie en justitie mag niet in alle gevallen terecht zijn, maar niemand zal ontkennen dat de problemen onrustbarende proporties hebben aange-

nomen. Omdat voorkomen nog steeds beter is dan genezen en zachte heelmeeesters stinkende wonden maken, moet de bij ontstentenis van preventieve mogelijkheden vooral de repressieve zijde van ons strafrechtssysteem potentiële plegers van misdrijven ontmoedigen.

Hoewel de situatie van de rechterlijke macht en de politie in beide landen niet geheel vergelijkbaar zijn, rijst wel de vraag in hoeverre ook in Nederland het oplossingspercentage van bij de politie bekend geworden misdrijven kan worden verhoogd. Het bedraagt nu ongeveer 15 %, terwijl het in Duitsland ligt het rond de 50 % ligt. Daarbij komt nog dat tengevolge van de recente keuze van opsporingsprioriteiten, de al bestaande irritatie van de burger ten opzichte van de overheid die hem of haar verbiedt zichzelf te beschermen, maar zelf geen adequate bescherming biedt, neemt nog meer is toegenomen. Stille maatschappelijke woede is daarvan het gevolg.

De aloude uitgangspunten van ‘een man een man, een woord een woord’ en ‘eerlijk duurt het langst’, die de basis van ons economisch succes en onze veilige samenleving vormen, lijken niet meer te gelden omdat ze geen voordeel opleveren.

Leefbaar Nederland wil de volgende voorstellen voor het voetlicht brengen.

1. Het kan niet getolereerd worden dat rechters door bijbanen en/of nevenfuncties soms ook andere belangen schijnen te vertegenwoordigen. Dit dient te veranderen. Hetzelfde geldt voor het verschijnsel dat rechters o.a. door overbelasting van het juridisch apparaat steeds meer een soort wetgever lijken te worden.
2. Nog schadelijker voor de maatschappij is het vinden van gaten in regels om daar misbruik van te maken. Dat gebeurt niet alleen ten behoeve van milieucriminelen, maar ook door die advocaten en ander juristen die daar - volstrekt legaal - een dikke boterham mee verdienen. Denk maar aan onze topadvocaten in het strafrecht die zware misdadigers vrij krijgen door vorm-

fouten en daar nog trots op zijn ook. Dat ze daarmee het doel van het recht verkrachten door fouten in het middel aan te grijpen schijnt hen in het geheel niet te deren. Bij administratieve fouten dient een proces - na correctie van deze fouten - gewoon door te gaan.

3. Belangrijk is dat het rechtssysteem weer de taken gaan vervullen waarvoor zij bedoeld was. Ook moeten slachtoffers beter worden behandeld. Het hele systeem is gericht op de behandeling van de dader, als die al wordt gepakt. De positie van het slachtoffer in het strafproces is nog steeds zwak te noemen. Uitbreiding van de wet Terwee die dit regelt, acht Leefbaar Nederland dan ook dringend gewenst.
4. Teneinde beter gebruik te kunnen maken van de schaarse capaciteit binnen de Rijksoverheid, valt bestuurlijk optreden tegen ‘kleine wetsovertredingen’ te prevaleren boven strafrechtelijk optreden. ‘Wie niet horen wil, die moet maar voelen’, werkt bij velen in de samenleving heel corrigerend als men wordt getroffen in de portemonnee. Zo zijn misdrijven en overtredingen binnen de financiële sector heel goed tegen te gaan door corrigerend optreden van de overheidsadministratie, waarbij boetes, openbare publicaties (het schandpaaleffect) worden opgelegd. Ook kan effectieve bestuursdwang (het sluiten van bedrijven, openbare uitgaansgelegenheden, het opheffen van stichtingen e.d.) effectiever worden toegepast dan thans het geval is. Voor het gehele corrigerende optreden van de overheid geldt dat de zij zelf het goede voorbeeld moet geven. De ergste misstanden moeten het eerst worden aangepakt, de schaarse capaciteit moet worden ingezet waar er de behoefte het grootst is en vermeden moet worden voor de gemakkelijkere weg te kiezen, door zich alleen te richten op de overtredingen door weggebruikers.
5. Strafrechtelijk optreden vraagt de bereidheid van overheids personeel om zorgvuldig om te gaan met de belangen van aangevers en/of slachtoffers en van de maatschappij

- als geheel. De doorgeschoten aandacht en waarborgen voor de bescherming van de belangen van de verdachte (en diens familie) dienen in evenwicht met elkaar te worden gebracht.
6. Er zijn meer effectieve maatregelen op bestuurlijk en politiek niveau nodig om de veiligheid van de burgers van ons land te garanderen. Daartoe dient de inzet van de politie, het Openbaar Ministerie en de Rechterlijke Macht te worden geoptimaliseerd.
  7. 'Meer blauw op straat' is op zichzelf niet voldoende om de politie meer oplossingsgericht, dat wil zeggen meer in overeenstemming met de beleidsprioriteiten van de overheid én de wensen van de burgers, te laten functioneren. Daarnaast is het noodzakelijk de kwaliteit van de politieopleiding te verbeteren en ook de opleiding van ondersteunende functionarissen meer in overeenstemming te brengen met de eisen die het politiewerk in al zijn geledingen stelt. Zo zou bijvoorbeeld in de opleiding tot rechercheur meer aandacht moeten worden besteed aan de toepassing van moderne opsporingstechnieken bij het zogenaamde sporenonderzoek.
  8. Eveneens behoort tijdens de politieopleiding meer professionele aandacht te worden geschonken aan de vormgeving van een proces-verbaal van aangifte naar de wens van de aangever. Het kan niet zo zijn dat een burger buiten kantooruren een afspraak met de politie moet maken voor het doen van aangifte en dat de politie bepaalt over welke strafbare feiten een proces-verbaal van aangifte wordt opgemaakt of dat de politie na het opnemen van persoonlijke gegevens maar zelf een proces-verbaal van aangifte vormgeeft en zich niet of onvoldoende naar de wensen van de aangever wendt. Het straf(proces)recht heeft volgens Leefbaar Nederland baat bij een recht voor de aangever om zelf te bepalen voor welke strafbare feiten hij of zij aangifte wil doen en de aangever heeft het recht om zijn/haar recht van aangifte vorm te geven.
  9. Tegen notoire wetsovertreders moet streng, maar rechtvaardig worden opgetreden, maar tegelijkertijd verdienen de slachtoffers betere beschermingen en ondersteuning. Dit kan bijvoorbeeld door uitbreiding van rechten van slachtoffers in de Wet Terwee.
  10. Leefbaar Nederland bepleit met nadruk de invoering van strafrechtelijke groepsaansprakelijkheid naar het voorbeeld van civielrechtelijke groepsaansprakelijk bij zware delicten. Daders kunnen zo hoofdelijke aansprakelijk worden gesteld na openlijke geweldpleging, brandstichting, doodslag, moord in vereniging, etc. zodat niet exact meer door de officier van justitie hoeft te worden gesteld en bewezen wie exact van de groep de dodelijke steek of trap, etc. heeft toegebracht of de aansteker heeft gehanteerd.
  11. Leefbaar Nederland wil gericht investeren in daadwerkelijk effectief gebleken preventieprogramma's voor jeugd delinquenten, maar de vele hapsnap opgezette en veelal mislukte projecten stopzetten.
  12. Stroomlijning van de nog steeds onoverzichtelijk georganiseerde instellingen voor jeugdzorg, en de Raden voor de Kinderbescherming, reclassering en welzijnswerk verdient een hoge prioriteit te krijgen. Het kan en moet ook hier allemaal veel beter en efficiënter. En wat nog belangrijker is: men moet veel meer uitgaan van de reële behoeften en problemen van mensen.
  13. Leefbaar Nederland is voorstander van gericht cameratoezicht op plekken waar dit noodzakelijk is om de veiligheid van het publiek te vergroten. De wettelijke mogelijkheden daartoe dienen te worden aangepast.
  14. De partij pleit voor een gerichte aanpak van de problematiek van dak- en thuislozen die mede rekening houdt met de door burgers en buurten ervaren overlast. Indien sprake is van inacceptabele vormen van overlast acht de partij een 'lik op stukbeleid' geboden. Dit houdt onder meer in dat de mensen van de straat worden gehaald en geprobeerd wordt hen met speciale pro-

gramma's weer in de maatschappij te laten terugkeren. Het zal duidelijk zijn dat daarbij onderscheid moet worden gemaakt nootore verslaafden en mensen die geheel buiten hun schuld dakloos zijn geraakt. Er is volgens Leefbaar Nederland regelgeving nodig om een wettelijk kader voor de opvang van thuislozen en daklozen te creëren dat leidt tot reïntegratie in de samenleving. Grote vrijstaande gebouwen kunnen naar voorbeeld van een AZC daartoe worden gereserveerd en ingericht. In dit gebouw is hulpverlening in de ruimste zin van het woord voorhanden (tandarts voor drugsgebruikers met rotte tanden, huisarts, psycholoog, psychiater, maatschappelijk werker, medewerker Centrum voor Werk en Inkomen). De daarmee gepaard gaande kosten verdient de samenleving terug voor een verminderde toeloop naar justitie (die per zitting toch maximaal een X aantal zaken kan inplannen) en de kosten van de detentie (een dag gevangenis of hechtenis kost de samenleving toch ook geld?) kunnen gedeeltelijk of geheel per patiënt op de veroorzaker, bijvoorbeeld de teler of de dealer, worden verhaald. In het eerste geval pluk je een crimineel op een andere manier kaal (de Pluk-ze wetgeving van het Wetboek van Strafrecht kan als voorbeeld dienen). De teler en de dealer zadelen de samenleving met onnodige kosten op. Dan is het ook terecht dat deze bepaalde kosten betalen, bijvoorbeeld die voor de reïntegratie!

G. Drugsbeleid

Nederland heeft in het buitenland een slechte naam waar het drugs betreft. Het gaat niet zozeer om de manier waarop we omgaan met verslaafden en ook niet om de programma's voor gratis verstrekking aan zwaar verslaafden. Nee, Nederland is de grootste producent en exporteur van XTC ter wereld. Dat geldt in mindere mate ook voor marihuana. Nederland is een van de grootste knooppunten en doorvoerhavens in de harddrugshandel. En dat terwijl we een klein en dichtbevolkt land zijn,

waar eigenlijk niets de bevolking en dus de overheid zou moeten ontgaan. Jarenlang gedoogbeleid op allerlei terreinen en zeer lichte straffen voor eigenlijk ieder soort vergrijp hebben een klimaat gecreëerd, waarin het aantrekkelijk is om in of via Nederland te opereren. Daarom stelt Leefbaar Nederland het volgende voor.

1. Opsporing en vervolging van niet gedoogde handelaren en telers dienen met kracht te worden geïntensiveerd.
2. De hulp in de verslavingszorg moet primair gericht blijven op abstinentie en terugdringing van de sociale en gezondheidschade. Nieuwe behandelmethoden, zoals het 'afkicken' onder narcose, verdienen een kans. De experimenten met heroïneverstrekking aan zwaar verslaafden en de methadonprogramma's verdienen dit eveneens, mits er deskundige geëvalueerd wordt om te bepalen of voortzetting al dan niet wenselijk is.
3. De nazorg en hulp bij maatschappelijke reïntegratie van (ex) drugsverslaafden kan worden versterkt door een integraal voorzieningenpakket te ontwikkelen dat is toegesneden op opvangmogelijkheden en gebruikersruimten, evenals door succesvolle huisvestingsprojecten landelijk na te volgen.
4. Criminaliteit en overlast in samenhang met druggebruik kunnen worden teruggebracht door zorg met een strafrechtelijke repressieve aanpak te combineren.
5. Er moet een onderzoek worden gedaan naar het daadwerkelijk gebruik van gemeenten van het wettelijk instrumentarium dat bij het aanpakken van overlast ten dienste staat. Tevens moet worden bekeken welke lacunes er bestaan in de huidige wet- en regelgeving.
6. Door uitbreiding van het aantal opvangplaatsen in de steden kan de overlast en de criminaliteit die psychiatrisch gestoorde drugsverslaafden veroorzaken beter worden bestreden. Gedwongen opname van psychiatrische drugsverslaafden die overlast veroorzaken moet makkelijker zijn te regelen, zo nodig door aanpassing van de Wet

Bijzondere Opnemingen in Psychiatrische Ziekenhuizen (BOPZ).

7. Hard en doeltreffend optreden tegen productie van en handel in drugs blijft noodzakelijk om de georganiseerde misdaad doeltreffend te bestrijden.
8. Bovendien is een internationale aanpak van het drugsprobleem broodnodig. De resultaten van het drugsbeleid in diverse landen moeten daartoe met elkaar worden vergeleken om te komen tot een internationale aanpak. Ook zou moeten worden nagegaan onder welke zeer strikte voorwaarden binnen de Europese Unie het bezit van 'soft drugs' kan worden toegestaan dan wel gelegaliseerd.

H. Integratie en asielbeleid

De samenstelling van de Nederlandse bevolking verandert sterk als gevolg van immigratie. Inmiddels heeft bijna 18 procent van de bevolking een niet-Nederlandse achtergrond, de helft daarvan is afkomstig uit niet-westerse landen. De integratie van veel immigranten verloopt moeizaam. Verschillen in etnische afkomst, leefgewoonten en gebruiken belasten de dagelijkse omgang en het naast elkaar wonen, werken en leven. Verschillen in etnische afkomst gaan bovendien steeds meer samenvallen met verschillen in opleiding, arbeidsdeelname en ook betrokkenheid bij overlast voor derden en criminaliteit. Daarom wil Leefbaar Nederland dat de volgende concrete maatregelen worden genomen.

1. Iedere nieuwkomer die in Nederland mag verblijven, dient zo snel mogelijk (verplicht) te integreren. Een verplichte inburgeringscursus dient veel nadruk te leggen op de Nederlandse taal, cultuur en geschiedenis. Een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd krijgt men alleen als men is geslaagd. Door gerichte maatregelen is bovendien de achteruitgang van wijken door het verdwijnen van de sociale infrastructuur (artsen, winkels, scholen) beter op te lossen. Daarnaast moet de toename van criminaliteit en de lagere arbeidsparticipatie worden tegengegaan en het gebrekkig gemeentelijk toe-

zicht op de leefomgeving en de kwaliteit en illegale bewoning van woningen verbeterd.

2. Jongeren uit migrantengroepen mogen geen partner meer uit het land van herkomst laten overkomen, alvorens hij of zij én de beoogde partner beide geslaagd zijn voor het examen van de inburgeringscursus. Daarnaast dient men in het eigen levensonderhoud te kunnen voorzien.
3. Alle kinderen van zowel Nederlandse als niet-Nederlandse gezinnen dienen vanaf hun tweede levensjaar verplicht 2 dagdelen door te brengen in een peuterspeelzaal.
4. Leefbaar Nederland wil de illegaliteit in ons land sterk terugdringen door illegaal verblijf van vreemdelingen strafbaar te maken en zwaar te bestraffen. Daarom moeten illegalen snel opgespoord worden. Om dit mogelijk te maken, dienen de systemen van gemeenten, sociale dienst en woningcorporaties gekoppeld te worden. Illegaal verblijf dient vervolgd te worden en afgewezen asielzoekers moeten direct teruggestuurd worden naar het eigen land of naar de eigen regio. De strafoplegging en -uitvoering zouden bij voorkeur in het land van herkomst moeten plaats vinden, uiteraard tegen een financiële vergoeding aan het land van herkomst.
5. Asielverzoeken dienen zo snel mogelijk te worden afgehandeld o.a. door veel overbodige procedures af te schaffen en verdragingsstactieken tegen te gaan.
6. Leefbaar Nederland wijst het bezit van een dubbele nationaliteit af.
7. Nederland hoeft vergeleken met de andere lidstaten van de Europese Unie niet meer vluchtelingen op te nemen dan haar quota. Asielaanvragen door vluchtelingen zonder identiteitspapieren worden in principe niet in behandeling genomen. Als de identiteit van de persoon in kwestie niet binnen zeer korte tijd is vast te stellen, doordat de autoriteit in het land van herkomst niet meewerkt, moet hiervoor een oplossing worden gezocht. Herkomst kan ook bepaald worden door kenmerken van de vluchte-

- ling zoals bijv. het dialect dat gesproken wordt en andere demografische kenmerken.
8. Het bijzonder onderwijs kan zich evenmin als het openbaar onderwijs niet onttrekken aan de verantwoordelijkheid om onderwijs te geven aan allochtone leerlingen. Om het ontstaan van zwarte scholen te voorkomen dan wel terug te dringen, dienen de allochtone leerlingen evenredig over de beschikbare scholen verdeeld te worden. Voorwaarde voor integratie is ook dat ook de ontvangende cultuur en diens normen en waarden gerespecteerd wordt.
  9. Het recht op immigratie dient te blijven bestaan. Wel dienen personen die zich hier willen vestigen aan strenge eisen te voldoen. (bijv. naar Amerikaans voorbeeld.)
  10. Asielzoekers moeten waar mogelijk in hun eigen levensonderhoud voorzien. Deze werkzaamheden mogen niet van invloed zijn op de status van de asielaanvraag. Wel kan dit in beschouwing worden genomen bij een eventuele immigratieaanvraag.
  11. Asiel is voorbehouden aan politieke vluchtelingen. Economische vluchtelingen komen niet in aanmerking voor asiel. Zij kunnen, daar het recht op immigratie dient te blijven bestaan, een immigratieaanvraag indienen. Wel dienen personen die zich hier willen vestigen aan strenge eisen te voldoen. (bijv. naar Amerikaans voorbeeld.)
  12. Leefbaar Nederland wil serieus onderzoeken onder nader te bepalen strikte voorwaarden asielzoekers, met name artsen en leraren, zijn toe te laten om hen na een versnelde inburgeringscursus in te zetten in het arbeidsproces. Op deze wijze is het wellicht mogelijk een reële bijdrage te leveren aan de vermindering van het tekort aan (hoog)gekwalificeerde arbeidskrachten in de maatschappelijke sectoren van het onderwijs en de gezondheidszorg.

I. Onderwijs: het onderwijs moet weer leefbaar worden voor leerlingen én docenten!

Het laatste OESO-rapport laat opnieuw zien dat Nederland hekkensluiser blijft als het gaat om investeren in het onderwijs. De Neder-

landse onderwijsuitgaven zijn in slechts drie jaar gedaald van 5,1 naar 4,7 procent van het bruto binnenlands product (bbp). Het gemiddelde percentage van de Europese unie is 5,5 procent, terwijl Nederland met het huidige beleid diep wegzakt tot 4,2 procent, ondanks de vele mooie beloften die de grote, zittende partijen maakten.

Er zijn in Europees verband harde afspraken gemaakt over de inzet van de lidstaten voor onderwijs. Dit is uitgedrukt in een minimaal percentage van het BNP. Nederland haalt dat percentage op geen stukken na en is in Europa de hekkensluiser. Het Nederlandse onderwijs staat Europees gezien bepaald niet op een hoog niveau en de kwaliteit vertoont een dalende tendens. In toenemende mate zullen we Europees moeten gaan denken. Het feit dat we huidige en toekomstige generaties met een kennisachterstand opzadelen ten opzichte van de ons omringende buitenlanden is volledig onacceptabel. Het is opvallend hoeveel kinderen er in de grensstreken onderwijs in het buitenland volgen.

Leefbaar Nederland wil nadrukkelijk meer aandacht voor de kracht van kennis en creativiteit in onze samenleving. Een goed uitgewerkte visie op kennis en innovatie is dringend noodzakelijk voor de ontwikkeling en verspreiding van kennis. Beide zijn onmisbaar voor een gezonde economie en een leefbare maatschappij.

Behalve het lerarentekort, de hoge werkdruk voor docenten, de kwaliteit van de lerarenopleidingen, de onderwijsachterstanden en de herinrichting van het hoger onderwijs behoort ook de mislukte invoering van de tweede fase in het voortgezet onderwijs tot de grote problemen. Dit gaat ten koste gaan van de inzet en arbeidsvreugde van docenten en de motivatie van leerlingen en hun ouders. Bovendien komt de kwaliteit van het onderwijs in gevaar. Onderwijs is in de eerste plaats een zaak van de meest betrokkenen: leerkrachten, leerlingen en ouders. Daar moet het zwaartepunt liggen - bottom-up - en daar komen de beste impulsen vandaan om het onderwijs up-to-date te houden en de bestaande problemen op

te lossen.

Ook het hoger onderwijs in Nederland heeft de afgelopen jaren veel voor de kiezen gehad. Ondanks veel tegenstand van mensen die het echt kunnen weten, is met veel pressie van het ministerie het bama-systeem (bachelor-master-systeem) ingevoerd. Door de invoering van internationale accreditatie is de kwaliteit sterk gekoppeld aan bekostiging. Maar zijn die veranderingen ook echt verbeteringen? Daar kunnen we alleen achter komen als het hoger onderwijs genoeg aandacht krijgt van de politiek en - wat natuurlijk minstens even belangrijk is - meer geld beschikbaar wordt gesteld voor de studenten van hogescholen én universiteiten!

Wil Nederland in 2010 in Europa de meest ontwikkelde kenniseconomie zijn, dan zal het hoger onderwijs een heel stuk beter moeten worden. Voor steeds meer beroepen en functies is een hogere opleiding vereist. Permanent moeten mensen worden bijgeschoold. De afgelopen twintig jaar is er fors op het hoger onderwijs bezuinigd. Dat kan niet zo doorgaan. Stagnatie ligt op de loer. Investeren in het hoger onderwijs is nu meer nodig dan ooit! Verdere commercialisering van het hoger onderwijs is voor Leefbaar Nederland onaanvaardbaar, waar het de onafhankelijkheid, kwaliteit en de toegankelijkheid in gevaar brengt. Binnen de WTO/GATS onderhandelingen stelt Nederland zich veel te nederig op. Het geld dat de instellingen van de Rijksoverheid krijgen, zou genoeg moeten zijn om hun onderwijs en onderzoek onafhankelijk te laten blijven van het bedrijfsleven of de fluctuerende marktvraag.

Het collegegeld mag er niet de oorzaak van zijn, dat potentieel talent verkwist wordt. In het stelsel van de studiefinanciering moet onderscheid gemaakt worden tussen levenskosten en studiekosten, die een gezamenlijke investering van student en maatschappij zijn. Niet iedereen is een genie. Ook mensen die dat niet zijn - en wie van ons is dat wel? - moeten kunnen studeren. Het huidige starre en ontoereikende regiem van de studiefinanciering moet vanuit dit gezichtspunt worden aangepast en

verbeterd. Daarmee kan men nu al beginnen!

Het vouchersysteem zal, zolang de student door het bestaande rigide systeem niet daadwerkelijk zijn eigen studieprogramma kan samenstellen (waarvoor onderwijsinhoudelijke veranderingen nodig zijn) slechts de studiemogelijkheden van studenten beperken.

Het hoger onderwijs is niet alleen een leerfabriek, maar ook een plek van burgers politiek geschoold kunnen worden. Studenten moeten weer als volwaardige deelnemers worden gezien, en niet als "shoppende" consumenten. Dit vraagt om meer zeggenschap en verantwoordelijkheid voor studenten en personeel en een terugdringing van de inmiddels beruchte en afstandelijke managerscultuur.

Ook de individuele rechtspositie van de student dient komende jaren aan zienlijk verbeterd worden.

Eén van de grootste problemen van studenten in ons land is al jarenlang de huisvesting. Er zijn nog steeds veel te weinig kamers. Een eerste stap om dit te verbeteren is huursubsidie voor onzelfstandige studentenwoningen.

a. De financiering

1. Leefbaar Nederland wil veel extra geld uittrekken voor het onderwijs. Bijvoorbeeld door de deelname aan het JSF-avontuur af te stoppen ('het is wel erg veel geld voor een papieren vliegtuigje') en het begrotingsstekort minder snel af te lossen. In tijden van tegenspoed is hard in te zetten op aflossing van de staatsschuld een verkeerde keuze. Financiële meevallers kunnen alsnog gebruikt worden voor de aflossing van de staatsschuld, maar pas nadat in de ergste noden van het onderwijs is voorzien.
2. Leefbaar Nederland vindt dat de veel te verdoorgesloten bureaucraties sterk moet worden teruggebracht door ongeveer 25% van het budget van het departement zelf en van de diverse adviesorganen gefaseerd over te hevelen naar de werkvloer. Ook 25% van de huidige management- en overheadkosten voor de diverse onderwijsinstellingen, van basis tot en met WO, zijn te

gebruiken voor de voorgestelde verbeteringen.

b. Voorstellen van Leefbaar Nederland

b.1. Algemeen

1. De bestaande en toekomstige tekorten aan onderwijspersoneel moeten met meer voortvarendheid worden bestreden. Niet alleen de kwaliteit van het onderwijs, maar ook die van de gehele samenleving loopt gevaar en de slagkracht van de economie dreigt tot een onaanvaardbaar niveau terug te lopen.
2. Scholen dienen meer zeggenschap en verantwoordelijkheid te krijgen, onder andere door beperking van het aantal van boven af opgelegde regels. Ook moet het onderwijspersoneel veel meer vrijheid krijgen zelf het onderwijs professioneel in te richten.
3. De doelstelling voor Leefbaar onderwijs dat in het onderwijs kwaliteit, afwisseling en openheid voorop dienen te staan. Geen kind is hetzelfde en geen school is hetzelfde. Scholen moeten daarom meer ‘maatwerk’ bieden: onderwijs dat aansluit bij de interesses en mogelijkheden van individuele kinderen. Zo krijgen kinderen onderwijs dat het beste bij hen past. Scholen moeten een veilige en stimulerende leeromgeving bieden, waar kinderen een goede basis kunnen leggen voor hun latere leven en werk.
4. De materiële voorzieningen (leermiddelen, onderhoud van gebouwen, computers, e.d.) en de arbeidsomstandigheden dienen sterk te verbeteren om op die manier het ziekteverzuim tot een aanvaardbaar niveau terug te brengen.
5. Het bijzonder onderwijs moet blijven bestaan, mits het onderwijsprogramma geen onderdelen bevat die een bedreiging vormen voor de integratie. Dit betekent ook dat het bijzonder onderwijs zich evenmin als het openbaar onderwijs kan onttrekken aan de verantwoordelijkheid om onderwijs te geven aan allochtone leerlingen.
6. Om het ontstaan van zwarte scholen te voorkomen dan wel terug te dringen, dienen de allochtone leerlingen evenredig over de beschikbare scholen verdeeld te worden.
7. De gelden voor onderwijs in allochtone levende talen (OALT-gelden) moeten niet worden afgeschaft maar volledig worden besteed aan het leren van Nederlands door taalarme allochtonen buiten de reguliere lestijden.
8. Jongeren dienen via het onderwijs meer mogelijkheden te krijgen op sportief en cultureel gebied te ontwikkelen. Daarom vindt Leefbaar Nederland dat voor scholieren en studenten het lenen van bibliotheekboeken en museumbezoek gratis dienen te zijn.
9. Het zijn allereerst de ouders die verantwoordelijk zijn voor de opvoeding en verzorging van hun kinderen. Zij kunnen daar ook op worden aangesproken. Toch is in veel gevallen steun van derden nodig, willen kinderen niet ontsporen. Scholen zouden veel actiever kunnen zijn om te signaleren dat er iets dreigt mis te gaan. Spijbelen is nogal eens een symptoom van een dieper liggend probleem. In het geval dat de ouders het niet alleen aankunnen, kan opvoedingssteun worden gegeven. Zo kan wellicht eerder worden voorkomen.
10. Geen illegalenjacht. De school moet een veilig klimaat kunnen bieden! Een school zorgt voor een positieve sociale gemeenschap. Een school bouwt een vertrouwensrelatie op met haar leerlingen. Als ouders weten dat deze vertrouwensrelatie misbruikt wordt om illegalen op te sporen, zullen zij kinderen van school halen c.q. niet meer naar toe sturen. Kinderen van illegalen hebben ook recht op onderwijs en als je ze oppakt dan wordt hun toekomst verpest.
11. Ruimte voor kwaliteit; weg met de alledaagse ergernissen! Het ontbreekt scholen vaak aan primaire randvoorwaarden die nodig zijn om goed te functioneren. Er is onvoldoende kopieercapaciteit, vaak geen eigen studieruimte voor de docent, docenten worden te veel gestoord in de pauze, ze moeten surveilleren in de pauze, en vaak onbetaald klassen opvangen van collega's die ziek zijn; de scholen zijn verpauperd, de wc's smerig, enz. Dit ongezonde klimaat vergroot de kans op uitval door burn-out

- en andere klachten. Met als gevolg nog meer lerarentekort en hogere lesuitval. Het desinvesteren in het onderwijs moet stoppen.
12. Schaalverkleining leidt tot leefbare scholen. Leefbaar Nederland vindt dat het beleid meer gericht moet zijn op schaalverkleining: kleinere scholen en kleinere groepen. In minder omvangrijke scholen, kunnen leerlingen meer betrokken worden bij de school en kan worden verhinderd dat zij tot een nummer worden. Scholen worden daardoor overzichtelijker en de afstand tussen de besturen, de docenten en de leerlingen kleiner. Leefbaar Nederland is wel voor meer bestuurlijke efficiency door middel van concentratie van besturen voor meerdere scholen.
  13. Scholen dienen meer zeggenschap en verantwoordelijkheid te krijgen, onder andere door beperking van het aantal van boven af opgelegde regels. Ook moet het onderwijspersoneel veel meer vrijheid krijgen zelf het onderwijs professioneel in te richten.
  14. Kwaliteit, afwisseling en openheid dienen in het onderwijs voorop te staan. Scholen moeten daarom meer 'maatwerk' bieden: onderwijs dat aansluit bij de interesses en mogelijkheden van individuele kinderen.
  15. Het beroep van docent verdient herwaardering. Dit behoort tot uitdrukking te komen in een salariering die reëel overeenkomt met de zwaarte van het beroep, maar ook in het maatschappelijk aanzien.
  16. De werkdruk van docenten moeten meer worden verlicht. Onder meer door middel van klassenassistenten, surveillanten en kopieerconciërges, maar vooral ook door het gemiddelde aantal lessen terug te brengen van 26 naar 22.
  17. Op de middelbare scholen alle docenten één dag per week (verschillend per vak) uitroosteren voor overleg, nascholing en voorbereiden, zonder aan de mogelijkheden tot flexibele tijdsindeling afbreuk te doen.
  18. Het aantal vakken in de basisvorming kan teruggebracht worden tot acht kernvakken en vier facultatieve vakken, waarbij de school zelf kiest welke vakken zij buiten de acht kernvakken willen aanbieden.
  19. Het is de primaire verantwoordelijkheid van scholen dat leerlingen die overlast of erger veroorzaken, op de school worden begeleid of opgevangen. Slechts in uitzonderlijke gevallen mogen leerlingen van school geweerd of weggestuurd worden. Voorwaarde is bovendien dat wetten en regels de uitvoering toestaan.
  20. Het is niet acceptabel dat leraren in ons onderwijs in feite onvoldoende rechtsbescherming genieten indien zij worden geconfronteerd met een aanklacht van leerlingen of ouders c.q. verzorgenden.
  21. Kleinere klassen zijn noodzakelijk om de leerlingen meer bij de school te betrekken, tot hogere prestaties te komen en meer deskundige begeleiding te kunnen bieden. De groepsgrootte in het basisonderwijs moet wel worden afgestemd op de samenstelling van de leerlingenpopulatie.
  22. De materiële voorzieningen (leermiddelen, onderhoud van gebouwen, computers, e.d.) en de arbeidsomstandigheden dienen sterk te verbeteren om op die manier het ziekteverzuim tot een aanvaardbaar niveau terug te brengen.
  23. Het bijzonder onderwijs moet blijven bestaan, mits het onderwijsprogramma geen onderdelen bevat die een bedreiging vormen voor de integratie. Dit betekent ook dat het bijzonder onderwijs zich evenmin als het openbaar onderwijs kan onttrekken aan de verantwoordelijkheid om onderwijs te geven aan allochtone leerlingen.
  24. Om het ontstaan van zwarte scholen te voorkomen kan wel terug te dringen, dienen de allochtone leerlingen evenredig over de beschikbare scholen verdeeld te worden.
  25. De bestaande en toekomstige tekorten aan onderwijspersoneel moeten met meer voortvarendheid worden bestreden. Niet alleen de kwaliteit van het onderwijs, maar ook die van de gehele samenleving loopt gevaar en de slagkracht van de economie dreigt tot een onaanvaardbaar niveau terug te lopen.
  26. Meer autonomie voor de scholen én voor

- de individuele docenten om vorm te geven aan de basisvorming en Tweede Fase. In projectvorm of door traditioneel vakgericht onderwijs, in groepen of klassikaal.
27. Naast de al bestaande klassen en scholen voor de zwakke leerlingen, dienen er ook voor kinderen die ver boven het gemiddeld leerniveau uitstijgen speciale klassen, respectievelijk scholen komen.
  28. De gelden voor onderwijs in allochtone levende talen (OALT-gelden) moeten niet worden afgeschaft maar volledig worden besteed aan het leren van Nederlands door taalarme allochtonen buiten de reguliere lestijden.
  29. Meer beleidsruimte voor hogescholen en universiteiten met verantwoording achteraf: overbodige regels moeten worden geschrapt.
  30. Meer prioriteit voor de kwaliteit van het hoger onderwijs en voor didactiek en doceermethoden. Stimulering van excellent onderzoek en verbetering van de carrièremogelijkheden van jonge onderzoekers.
  31. Het werken in het hoger onderwijs dient aantrekkelijker te worden gemaakt om te voorkomen dat personeel naar het bedrijfsleven of het buitenland vertrekt.
  32. De studiefinanciering blijft gehandhaafd, maar wel met strengere controle of de toekenning terecht is. Studieschulden moeten ook afbetaald kunnen worden door vrijwilligerswerk.
  33. Jongeren dienen via het onderwijs meer mogelijkheden te krijgen op sportief en cultureel gebied te ontwikkelen. Daarom vindt Leefbaar Nederland dat voor scholieren en studenten het lenen van bibliotheekboeken en museumbezoek gratis dienen te zijn.

b.2. De docenten

1. Het beroep van docent verdient herwaardering. Dit behoort tot uitdrukking te komen in een salariering die reëel overeenkomt met de zwaarte van het beroep en het maatschappelijk aanzien.
2. Het is niet acceptabel dat leraren in ons onderwijs in feite onvoldoende rechtsbescherming genieten indien zij worden geconfronteerd met een aanklacht van leer-

lingen of ouders c.q. verzorgenden.

3. Naast de al bestaande klassen en scholen voor de zwakke leerlingen, dienen er ook voor kinderen die ver boven het gemiddeld leerniveau uitstijgen speciale klassen, respectievelijk scholen komen.

b.3. De leerlingen

1. Scholen moeten een veilige en stimulerende leeromgeving bieden, waar kinderen een goede basis kunnen leggen voor hun latere leven en werk.
2. Het kan niet zo zijn dat scholen die geconfronteerd worden met leerlingen die overlast of erger veroorzaken, niet van school geweerd dan wel gestuurd kunnen worden, doordat regels en wetten de uitvoering daarvan onmogelijk maken.
3. In toenemende mate komt het voor dat leerlingen zich lastig gedragen door zich consequent niet aan afspraken houden en vervolgens brutaal of agressief reageren als de docent corrigerend optreedt. Gezocht dient te worden naar mogelijkheden voor docenten om hier adequaat tegen op te treden.
4. Schoolgebouwen moeten toegankelijk zijn voor gehandicapten.

b.4. De eerste levensjaren

1. Het bezoek aan een peuterspeelzaal dient kosteloos te zijn. Dit kan bijdragen tot de integratie van jonge kinderen van achtergestelde groepen en hun taalachterstand doen afnemen. De frequentie: twee dagen per week.
- 2.
3. De kinderopvang en naschoolse opvang schieten nu nog te kort. Daarom dienen deze voorzieningen flink te worden uitgebreid. Daardoor krijgen ouders meer vrijheid om te kiezen tussen combinaties van zorgen, werken en studeren. Financiële faciliteiten voor ouders met jonge kinderen kunnen hiertoe bijdragen.

b.5. Primair onderwijs

1. Kleinere klassen zijn noodzakelijk om de leerlingen meer bij de school te betrekken, tot hogere prestaties te komen en meer deskundige begeleiding te kunnen bieden. De groeps grootte in het basisonderwijs moet

wel worden afgestemd op de samenstelling van de leerlingenpopulatie.

2. Decentralisatie van de regels kost de scholen ook geld. Scholen moeten voldoende middelen krijgen dit in de praktijk te realiseren.
3. Schoolzwemmen moet verplicht worden gesteld vanaf groep 3.
4. Elke basisschool c.q. groep basisscholen dient vanaf groep 3 te beschikken over een gekwalificeerde gymnastiekdocent voor alle gymnastieklessen.
5. Scholen moeten op basis van een financieel onderbouwd onderhoudsplan systematisch financiële middelen krijgen voor onderhoud en schoonmaak.

b.6. Voortgezet onderwijs in het algemeen

1. De werkdruk van docenten moet meer worden verlicht. Onder meer door middel van klassenassistenten, surveillanten en kopieerconciërges, maar vooral ook door het gemiddelde aantal lessen terug te brengen van 26 naar 22.
2. Op de middelbare scholen alle docenten één dag per week (verschillend per vak) uitroosteren voor overleg, nascholing en voorbereiden, zonder aan de mogelijkheden tot flexibele tijdsindeling afbreuk te doen.
3. Kleinere klassen zijn noodzakelijk om de leerlingen meer bij de school te betrekken, tot hogere prestaties te komen en meer deskundige begeleiding te kunnen bieden. De groeps grootte in het basisonderwijs moet wel worden afgestemd op de samenstelling van de leerlingenpopulatie.
4. Vwo-leerlingen hebben geen basisvorming nodig want ze hebben voldoende inzicht om bepaalde vaardigheden op eigen kracht te verwerven. Ze moeten juist meer theoretisch onderwijs krijgen. Vwo-leerlingen moeten vanaf de basisschool onderwijs krijgen dat vanaf het begin af aan voorbereidend wetenschappelijk van aard is.
5. Meer autonomie voor de scholen én voor de individuele docenten om vorm te geven aan de basisvorming en Tweede Fase. In projectvorm of door traditioneel vakgericht onderwijs, in groepen of klassikaal.

6. De aansluiting tussen onderbouw en bovenbouw is gebrekkig te noemen. De basisvorming moet dan ook worden aangepast. Leefbaar Nederland ondersteunt daarom van harte initiatieven, zoals die van het Betuwe College te Elst, tot invoering van de zogenaamde keuzewerktijd. Hierbij werken leerlingen al een lesuur per dag zelfstandig aan een door hen zelf gekozen vak, waarbij de docenten alleen op verzoek als begeleider optreden.
7. Leefbaar Nederland is voor grondige hervorming van Het Studiehuis en de Tweede Fase en zelfs afschaffing zal indien nodig niet uit de weg worden gegaan. Mogelijk gevolgen: de vreemde talen worden weer een volwaardig vak. En grotere keuzevrijheid voor leerlingen bij het samenstellen van hun vakkenpakket. Hiertoe dienen de profielen te worden opgebroken.
8. Fouten, gemaakt bij de invoering van de Tweede Fase in het voortgezet onderwijs, moeten direct worden hersteld.
9. Van boven opgelegde innovaties dienen voortaan achterwege te blijven. Alleen vernieuwingen die komen vanuit de praktijk van het onderwijs mogen een kans krijgen.
10. Verbetering van de kwaliteit van de docentenopleidingen en meer mogelijkheden tot bij- en nascholing van docenten.

b.7. Beroepsonderwijs: het Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs

Een van de moeilijkste vraagstukken met betrekking tot het Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs (VMBO) is het thema van het zogenaamde 'restonderwijs'? Men twijfelt onder meer aan de mate waarin het VMBO aan de verwachtingen voldoet. Ook wordt de vraag gesteld of aparte mavo's toch meer kwaliteit hebben. Leefbaar Nederland stelt het volgende voor.

1. Het beroepsonderwijs moet worden versterkt en gemoderniseerd en de aansluiting op de arbeidsmarkt verbeterd. De nadruk op theoretische vakken is te groot. Het hoogtheoretische gehalte van de basisvorming is een belangrijke oorzaak van negatieve leerervaringen en hoge uitval in het

VMBO.

2. De ‘kloof’ die nu nog bestaat tussen voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs en speciaal onderwijs moet worden verkleind, door de laagste leerweg nog meer praktisch en beroepsgericht te maken.

b.7. Hoger onderwijs: universiteiten en hogescholen

Ontwikkeling en verspreiding van kennis zijn onmisbaar voor een krachtige economie. Kennisoverdracht is de core business van het Hoger Onderwijs! De belangrijkste motor van de economie - human capital - dreigt spaak te lopen door onvoldoende investeringen in het Hoger Onderwijs. De vele bezuinigingen van de laatste decennia op schaden niet alleen onze economie, maar ook de kwaliteit van onze samenleving.

1. De onafhankelijkheid van de wetenschap moet gewaarborgd blijven. Leefbaar Nederland is tegen verdere privatisering en commercialisering van de instellingen van de instellingen voor hoger onderwijs, wanneer dit ten koste zou gaan van de onafhankelijke positie van de wetenschap.
2. Binnen het stelsel van hoger onderwijs moeten er drie typen opleidingen beroepsgericht, algemeen academisch en specifiek academisch aangeboden worden.
3. Overbodige regelzucht is slecht voor de creativiteit van studenten. We worden niet met zijn allen intelligenter doordat de structuur van het onderwijsprogramma wordt aangepast.
4. Aan de braindrain naar het buitenland of het bedrijfsleven moet een einde worden gemaakt.
5. De studiefinanciering moet gehandhaafd blijven
6. Problemen met studentenhuysvesting worden al jaren genegeerd. Het is nu tijd dat er wordt gebouwd of verbouwd. Er moet in ieder geval meer passende en betaalbare kamerhuysvesting voor jongeren komen.
7. Studenten moeten musea en bibliotheken gratis kunnen bezoeken.
8. Leefbaar Nederland wil dat er aanvullende maatregelen worden getroffen om het aan-

tal vrouwen in wetenschappelijke functies aan de universiteit te verhogen.

9. Intellectuele uitdaging en zelfstandig kunnen werken zijn conditio sine qua non voor de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek.
10. De carrièreperspectieven van jonge onderzoekers dienen te worden verbeterd.
11. Er moet geen selectie op andere criteria dan relevante voorkennis worden toegepast. Bij selectie dient eerder verwijzing dan afwijzing voorop te staan.
12. Leefbaar Nederland is voor verdere deregulering. Wel moeten behalve het personeel ook studenten een sterkere positie krijgen ten opzichte van de instellingen waar het gaat om het onderwijsprogramma en de kwaliteit van het onderwijs.
13. Individuele onderwijscontracten tussen student en instelling hebben als mogelijke nadelige consequentie dat de rechtspositie van studenten verzwakt wordt.
14. Studenten moeten onder goede begeleiding hun eigen onderwijsprogramma kunnen samenstellen en een meer op maat gesneden onderwijsaanbod.
15. Studenten die hun rechten nog niet opgebruikt hebben moeten ook na hun dertigste aanspraak kunnen maken op studiefinanciering.
16. Stages mogen niet meer worden misbruikt om regulier werk, zonder begeleiding en tegen betaling beneden CAO-niveau, te laten verrichten.
17. Voorlichting over opleidingen dient objectief en onafhankelijk te zijn en gericht op de inhoud van de opleiding.
18. Leefbaar Nederland pleit voor meer aantrekkelijkere en uitgebreidere (internationale) studentenuitwisselings-programma's.
19. De algemene standaard voor de erkenning van certificaten en diploma's moet zo spoedig mogelijk worden ingevoerd. Het reeds bestaande European Credit Transfer System (ECTS) moet daartoe worde uitgebouwd.
20. Aan iedere student moet een internationale versie van zijn diploma, ook wel diploma-supplement genoemd, worden ver-

strekt.

21. De kosten van levensonderhoud dienen verstrekt te worden als beurs (het sociale deel). Studiekosten die als investering zijn te beschouwen, moeten voorgefinancierd worden met een lening (het studiedeel). Er moet een studietaxstelsel komen. Iedereen afgestudeerde dient een vast percentage van zijn of haar inkomen af te dragen.
22. Voor studenten die geen financiële steun van hun ouders krijgen, dient de overheid het geld bij de ouders te incasseren.
23. De aanvullende beurs dient prestatie-onafhankelijk te zijn en is dus per definitie een gift.
24. Studenten moeten worden beschouwd als erkende minima en dus ook aanspraak kunnen maken op de daarvoor bestaande regelingen.
25. De OV-studentenkaart moet behouden blijven en verbeterd worden. Het onderscheid tussen weekend en weekkaart dient minder strikt te zijn.
26. Voor gehandicapte studenten moeten er zo min mogelijk belemmeringen zijn om hun studie te volgen.

J. Kunst en cultuur

De afgelopen jaren zijn de subsidies bestemd voor de kunsten steeds verder omlaag gaan, terwijl er meer ambtenaren moeten worden ingezet en het dus de overheid steeds meer geld kost. De positie van de kunstenaar is daardoor verzwakt. Het kunstenaarsaanbod verschaalt en de werkgelegenheid in de kunstsector neemt af. Nederland is een land vol kunst en tentoonstellingen waarvoor weinig belangstelling is. Grote en belangrijke exposities gaan met een grote boog om ons heen.

Hetzelfde gebeurt op kleinere schaal in de provincies. Men zorgt ervoor het geld niet te oormerken zodat er geen willekeur ontstaat. Het geld verdwijnt meestal in de kas voor algemene middelen en/of gaat naar de reeds bekende subsidiekunstenaar.

Cultuur en dan vooral de kunsten zijn niet of nauwelijks geïntegreerd binnen onze opvoeding. Ook het onderwijs maakt er nauwelijks

of geen gebruik van. Subsidie en ondersteuning door de overheid blijft nodig. Niet alleen de overheid moet deze rol spelen, maar ook het bedrijfsleven.

Leefbaar Nederland staat als partij dicht bij de mensen en staat ook open voor regionale initiatieven die gericht zijn op conservering dan wel stimulering van de 'streekgeigen' taal en cultuur.

Onze voorstellen zijn als volgt.

1. Het bevorderen van culturele diversiteit is een ijkpunt van het kunst- en cultuurbeleid van Leefbaar Nederland.
2. De kunsten zijn door de eeuwen heen een bron geweest van confrontatie, discussie en vermaak. Zij zijn zo diep ingebed in onze maatschappij dat een wereld zonder de kunsten niet denkbaar is. Daarom zal Leefbaar Nederland zich sterk maken voor een goede behandeling van de kunsten en cultuur en zijn beoefenaars.
3. De vrije wereld van de kunsten heeft er al eeuwen lang voor gezorgd dat de culturen van de diverse landen en streken tot een veelkleurige bloei kunnen komen.
4. De vrijheid kunstuitingen te maken en te tonen moet volgens Leefbaar Nederland gekoesterd moet worden en verruimd. Kunst zet mensen immers op een ander spoor dan zij gewend zijn en zorgt voor discussie en plezier.
5. Leefbaar Nederland vindt dat deelname aan het culturele leven door jongeren met verschillende achtergronden moet worden bevorderd en samenwerking tussen kunstenaars uit verschillende culturen gestimuleerd. Het oormerken van de gelden voor kunst en cultuur is ook daarom van groot belang.
6. Voor Leefbaar Nederland is kunst en cultuur een grote bron van inkomsten en een goed Nederlands exportproduct. Onze schilders en musici gaan de hele wereld over.
7. De huidige rijksbegroting voor kunst en cultuur is geen overbodige luxe, maar een investering in de ontwikkeling van onze samenleving. Helaas gaat er nogal eens wat mis. Rijk, provincie en gemeenten gebrui-

- ken de gelden met enige regelmaat om gaten te dichten in hun begrotingen. Het rijk, de gemeenten en provincies bouwen volop om het groeiende aantal ambtenaren te kunnen huisvesten en de 1% regeling moet volgens Leefbaar Nederland weer omgezet worden in kunstopdrachten. Er is dus met het geld dat beschikbaar is voor kunst en cultuur veel meer mogelijk dan thans het geval is.
8. Leefbaar Nederland wil dat kunstenaars niet meer aan de zijlijn staan, maar binnen de organisaties voor kunst en cultuur actief betrokken worden bij de besluitvorming. De kunsten worden nu gereguleerd door instituten waar in de loop der jaren de specifieke kennis is verdwenen. Wanneer een dansgezelschap een subsidie aanvraagt, dan zullen in de adviescommissie ook dansers aanwezig moeten zijn, zodat er met kennis van zaken een goed besluit genomen kan worden. Zo kan men ook voorkomen dat een orkest als het Koninklijk Concertgebouworkest een professionele subsidiejager in dienst moet nemen.
  9. Leefbaar Nederland vindt dat cultuur-educatie moet beginnen in het basisonderwijs en dat het incidentele beleid voor culturele instellingen met steun van de overheid wordt omgezet in structureel beleid. Kunst en cultuur hebben een sterk voedend en, wat nog belangrijker is, opvoedend en educatief karakter. Ieder kind heeft minimaal recht op één uur cultuureducatie in de week. Cultuureducatie is een belangrijke stap naar een groter publieksbereik en publieksvorming in de toekomst. Zij moet een schoolvak en bezigheid worden in het basis- en voortgezet onderwijs. Dit zal enerzijds de integratie van instrumenten in onze cultuur bevorderen; zij leren dan onze cultuur beter te begrijpen. Anderzijds zal hiermede een opvoedkundig effect worden bereikt, inhoudende dat museumbezoek moet en dat theater meer is dan een dagje media-parken of een kaartje voor een commerciële uiting.
  10. Leefbaar Nederland vindt dat het kunstvakonderwijs weer zijn eigen gezicht en vrijheid moet krijgen. Het kunstvakonderwijs waarin de cultuurproducten hun oorsprong vinden, verdrinkt in de fuseringsgolven. Het vak didactiek zal naar de mening van Leefbaar Nederland in deze opleidingen verplicht moeten worden gesteld, opdat de kunstenaar die het niet redt in de markt een vak krijgt waarmee hij of zij binnen het onderwijs verder kan.
  11. Naast de beoefenaren en instellingen als musea e.d., bieden particuliere ondernemers een podium voor de kunsten. Leefbaar Nederland wil geen subsidies geven aan deze tussenpersonen. Zij moeten hun eigen boontjes maar doppen.
  12. Leefbaar Nederland vindt dat de zelfstandige positie van de kunsten alleen te handhaven is als er ook maatregelen worden getroffen om meer inkomsten te verwerven. Te denken valt aan het fiscaal aftrekbaar maken van kunst aankopen, het inbouwen van een looncomponent in activiteiten-subsidies en vermindering van administratieve lasten. Ook zou de continuïteit van fiscale maatregelen moeten worden gegarandeerd. De mogelijkheden op dit gebied dienen verder te worden onderzocht.
  13. Gezien het belang van kunst en cultuur voor de leefbaarheid van onze samenleving, acht Leefbaar Nederland het noodzakelijk dat er een minister van cultuur komt met een budget gelijk aan 1% van de rijksbegroting.
  14. De partij is er voorstander van dat er meer samenwerking komt door lokale initiatieven in de wijken op het gebied van kunst en cultuur te verbinden met landelijke instellingen.
  15. Leefbaar Nederland pleit voor het afschaffen van de W.I.K. Het is een te gekunsteld systeem dat teveel ambtenaren vergt en daardoor teveel kost en geen effect sorteert. Het hanteren van het zogenaamde Haarlams model is een betere optie. Hieraan zou een maximum van 5 jaar verbonden kunnen worden. De culturele ondernemer is een farce. De één is bedrevener in het za-

ken doen dan de ander, terwijl de kwaliteit omgekeerd evenredig kan zijn. Het nu beschikbare geld kan beter gebruikt worden om kunstenaar met een eerlijk salaris (geen klassenassistent e.d.) voor de klas te zetten zodat daar het proces van kunst en cultuur kan beginnen. De diversiteit van kunst en cultuur is de peiler van integratie.

16. Op het gebied van behoud en beheer van collecties en monumenten zijn in de afgelopen jaren veel achterstanden weggevoerd. Er is bovendien een stimulerende werking van uitgegaan. Maar nog altijd zijn er achterstanden die nog moeten worden weggevoerd.
17. Leefbaar Nederland is ondersteunt de identiteit van de streektaal zoals deze wordt omschreven in het Europees Handvest voor streektaalen of talen van minderheden van de Raad van Europa (1994). Dit houdt ook in dat de partij de strijd van de Provincie Zeeland voor erkenning van de Zeeuwse taal ondersteunt.

K. Emancipatie

1. Wat emancipatie betreft, wijkt Nederland niet af van andere culturen in de wereld. Ook in ons land verdient het proces van vrijmaking van afhankelijkheid, het opheffen van beperkende maatregelen en het geven of verkrijgen van gelijke rechten door de vrouwelijke bevolking en minderheidsgroepen, nog altijd nadrukkelijke politieke aandacht.
2. Ook in 2002 zijn er nog altijd grote groepen mensen die op enigerlei wijze worden onderdrukt of tekort gedaan in hun recht op gelijke behandeling. Te noemen zijn vrouwen die, via mensensmokkel ondermenschelijke omstandigheden in de prostitutie werkzaam zijn. Vrouwen uit etnische leefgemeenschappen aan wie het recht van maatschappelijke participatie wordt ontzegd. Vrouwen en meisjes worden nog steeds door besnijdenis ernstig verminkt. Ouderen worden, hoewel zij over nog voldoende arbeidskracht beschikken, niet tot de arbeidsmarkt toegelaten. Werkende moeders die, tengevolge van het gebrek aan kinderopvangmogelijkheden, niet volwaardig kunnen deelnemen aan het arbeidsproces. Gehandicapten die, ondanks alle aanpassingmogelijkheden die wet- en regelgeving bieden, niet aan het werk kunnen gaan. En niet te vergeten het toenemende aantal kinderen dat, binnen de huiselijke kring, lichamelijke dan wel geestelijk mishandeld wordt.
3. Leefbaar Nederland stelt ten eerste voor dat er een Commissie Gelijke Behandeling Arbeid wordt ingesteld die bevoegd wordt te adviseren aan zowel het bedrijfsleven als de overheid en andere sectoren ten aanzien van alles wat te maken heeft met gelijk recht op arbeid, gelijke beloning en gelijke carrièrekansen, gelijkschakeling van pensioenleeftijd en fiscaliteit.
4. Ten tweede zou er een Commissie Consultatie Buitenland kunnen komen. Deze commissie krijgt als taak de ondersteuning van de Minister van Buitenlandse Zaken door middel van onderzoek, analyse en advies, waar het gaat over de emancipatorische status van vrouwen en minderheidsgroepen binnen de Nederlandse samenleving. Dit alles, gezien binnen het raam van internationale ontwikkelingen en Europese regelgeving. Het doel van de Commissie Consultatie Buitenland zou gericht moeten zijn op stijging van Nederland binnen Europa op de emancipatieladder. Het is namelijk een publiek geheim dat Nederland internationaal gezien op dit punt zeer laag scoort.
5. Ten derde zou er door het Ministerie van Onderwijs een Commissie Gelijkwaardig Diploma kunnen worden ingesteld. Deze commissie kan bestaan uit vertegenwoordigers van onderwijsdisciplines, netwerkorganisaties en vakbonden en dient toe te zien op het waarborgen van een gelijkwaardige taxatie van door mannen en vrouwen behaalde onderwijsresultaten, waaronder diploma's. Deze commissie zal zich vooral kunnen toelagen op het realiseren van kwalitatieve gelijkheid in opleidingscurricula en het inhoudelijk gewicht van

- onderwijsprofielen (zoals NUFFIC dat doet voor buitenlandse diploma's en opleidingen).
6. Ten slotte is het van groot belang om de Emancipatieraad weer in het leven te roepen. Daar Nederland internationaal slecht scoort op de emancipatieladder, moeten alle zeilen worden bijgezet om ons imago op dat gebied te verbeteren. De Emancipatieraad dient de doelen en resultaatgerichtheid van de verschillende beleidsterreinen op elkaar af te stemmen. En daarvan advies uit te brengen op regeringsniveau. In dat licht gezien, verdient het aanbeveling weer een Staatssecretaris Emancipatie aan te stellen. De Emancipatieraad stelt regels voor, maar bepleit ook afschaffing van overbodige regels. Met andere woorden KISS. “Keep it simpel and selective”. De Emancipatieraad krijgt ook de verantwoordelijkheid voor de bundeling van alle resultaten van overleg en advies, die door de zojuist door Leefbaar Nederland voorgestelde commissies worden geproduceerd. De Emancipatieraad kan op basis hiervan beleidsrelevante onderwerpen, naar de Staatssecretaris Emancipatie terugkoppelen, advies uitbrengen over te nemen besluiten en voorstellen doen aan de regering. Die voorstellen dienen gericht te zijn op wet- en regelgeving die de emancipatie bevorderen. Wat niet wil zeggen dat uitbreiding van wetgeving de enige optie is. In de dagelijkse praktijk is namelijk gebleken dat in het woud van regelgeving (ook op het gebied van emancipatiebevordering) tal van regels, door tegenstrijdige uitgangspunten, negatieve effecten opleveren. Voorbeelden daarvan zijn de vele ingewikkelde verlofregels die uitermate veel bureaucratische rompslomp met zich meebrengen. Kortom, ook hier dient als ‘bottom line’ te gelden: zo min mogelijk rompslomp.

L. Welzijn en leefbaarheid

Het welzijnswerk in Nederland wordt gekenmerkt door een bont palet aan instellingen en stichtingen die nagenoeg alle door de overheid

worden gefinancierd. Bovendien is er nog steeds sprake van uiterst inefficiënte en daardoor veel geld kostende verkokering, de vele pogingen hierin enigestroomlijning te bewerkstelligen ten spijt. Naast deze als organisatieprobleem te omschrijven karakteristiek, is er ook nog sprake van wat genoemd kan worden een opvallende methodiekenachterstand. Veel instellingen werken nog met hulpverleningsmethodieken die op zijn zachtst gezegd meer de herinnering oproepen aan inmiddels vervlogen tijden. Maar uit recent onderzoek blijkt, dat zij nog nauwelijks bewezen hebben daadwerkelijk te werken.

Ondertussen blijven de probleemgroepen in onze samenleving toenemen. De hulpverleners staan vaak machteloos. Het ontbreekt hen aan handvatten om aansluiting te krijgen bij hun nogal gevarieerde cliëntèle.

Een van de problemen waarmee welzijnswerkers momenteel worden geconfronteerd, is de geringe betrokkenheid van buurtbewoners bij hun sociale omgeving. Ze hebben vaak niet of nauwelijks weet van het bestaande voorzieningenpatroon. Ze oriënteren zich daarom weinig op hun fysieke sociale omgeving. De opkomst van de nieuwe media heeft dit gegeven versterkt: de informatiestroom die op buurtbewoners afkomt, heeft betrekking op ‘alles’ behalve de buurt waarin ze wonen, uitzonderingen - vooral te vinden op het platteland - daargelaten. De buurt lijkt alleen gezien te worden als de straat of de route naar het eigen huis en omgekeerd naar het werk of de school. En men kent op zijn best ook de looproute naar het winkelcentrum. Buurtbewoners lijken nog maar weinig behoefte te hebben aan meer informatie over of uit de buurt, of aan meer contacten met elkaar. Dit heeft mede geleid tot een groot Identiteitsprobleem voor het welzijnswerk: ‘de mensen willen niet wat wij kunnen’.

Buurthuizen en apart gevestigde welzijnsvoorzieningen hebben hun langste tijd gehad. Al decennia lang voltrekken zich grote maatschappelijke veranderingen. Te noemen zijn niet alleen secularisering, individualisering en allerlei vormen van emancipatie, maar ook de

toenemende internationalisering, globalisering en mondialisering en de steeds groter wordende vluchtelingen- en immigrantenstromen. Bovendien worden mensen meer dan ooit genoodzaakt zich aan te passen aan de snelle en steeds voortschrijdende technologische veranderingen.

Maar voorsnog blijft de mens 'de maat van alle dingen'. Door die veranderingen - vooral op het gebied van de informatie- en communicatietechnologie - zijn er ook wijzigingen optreden in de onderlinge communicatie en de wijze van omgaan met elkaar. Tijd en ruimte worden anders beleefd. Daarmee gaan ook gepaard veranderingen in gedrag en in opvattingen over sociale controle. Men begint anders te denken over tolerantie van norm- of regeloverschrijdend gedrag, over veiligheid en criminaliteit en de eigen verantwoordelijkheid daarin. Ook begint het besef door te dringen dat nieuwe vormen van sociale bindingen met de eigen sociale omgeving nodig zijn, wil een halt worden toegeroepen aan de te ver doorgeschoten atomisering en individualisering. Men ziet in dat men meer voor elkaar over moet hebben, kortom de sociale cohesie in buurt- of wijk komt staat in het brandpunt van de aandacht. Dit alles is natuurlijk voorwaarde voor een verbetering van de leefbaarheid van ons land, niet allen lokaal (in buurten of wijken), maar ook regionaal en landelijk

Het welzijnswerk zal zich aan die nieuwe situatie moeten aanpassen en zich op nieuwe benaderingen van de integratieproblematiek moeten oriënteren. Deze problematiek is voor Leefbaar Nederland van het allergrootste belang. De leefbaarheid in wijken en buurten verdient volgens onze partij dan ook veel meer aandacht vanuit het welzijnswerk. Daarom beschouwt Leefbaar Nederland werken aan op integratie gerichte projecten die wijken veiliger en leefbaarder maken als een van de belangrijke taken van het welzijnswerk in deze tijd.

Onze voorstellen luiden als volgt.

1. Leefbaar Nederland pleit voor een duidelijk sociaal gericht welzijnsbeleid voor mensen die het echt nodig hebben, maar wil ook dat er consequent wordt opgetreden tegen hen die voorzieningen misbruiken.
2. De gesubsidieerde werkgelegenheid in de vorm van WIW, Melkertbanen en I/D-banen moet behouden blijven. Deze maatschappelijk waardevolle banen verhogen de leefbaarheid op straat, in de zorg en het onderwijs, verschaffen de 'melketiers' weer zelfvertrouwen en -respect en een toekomstperspectief. Wel moet voorkomen worden dat er een bureaucratische ambtelijke organisatie omheen wordt gebouwd en dat mensen niet naar een reguliere baan uitstromen.
3. Leefbaar Nederland vindt dat het opbouwwerk weer een belangrijker plaats moet krijgen als de werksoort bij uitstek die een belangrijke bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling en bevordering van de broodnodige nieuwe vormen van sociale integratie in onze sterk geïndividualiseerde pluriforme samenleving. De leefbaarheid in wijken en buurten dient daarbij voorop te staan. Deze problematiek is voor Leefbaar Nederland van het allergrootste belang. Leefbaar Nederland wil daarom bevorderen dat werken aan op integratie gerichte projecten die wijken veiliger en leefbaarder maken een speerpunt gaat vormen voor het welzijnswerk.
4. Leefbaar Nederland streeft naar een efficiënter, doeltreffender en modern opererend welzijnswerk. Gericht op de grote problemen die nu urgent zijn. Problemen als onveiligheid, criminaliteit, verloedering van buurten en wijken door desintegratie, die grote schade toebrengen aan de leefbaarheid in ons land, zodat veel mensen zich niet meer thuis kunnen voelen in hun eigen omgeving. Voorwaarde voor de na te streven verbeteringen is wel dat er niet alleen een einde komt aan de verkokering en bureaucratisering van het welzijnswerk. Maar ook dat vanuit het welzijnswerk gewerkt wordt met methodieken die beter passen bij de moeilijke problemen van deze tijd. Ook hier kan het veel beter en

resultaatgerichter. En: vooral meer lokaal aangestuurd en vanuit één regie.

5. Er moet één loket komen voor lokale en regionale welzijnszorg. Een centraal loket, dat toegankelijk (ook voor ouderen en gehandicapten) en goed bereikbaar is (eventueel in kleinschalige wijkcentra) voor hulp, advies, informatie, aanmeldingen eventueel indicatiestelling op het gebied van wonen, zorg en welzijn

M. Ouderenbeleid

Voor Leefbaar Nederland is de positie van de ouderen in Nederland een belangrijk aandachtspunt. Zonder enige twijfel moet er veel verbeterd worden aan de mogelijkheden voor ouderen. In onze samenleving is de laatste decennia veel veranderd. Ook doen zich steeds meer problemen voor al gevolg van die veranderingen. Te noemen zijn individualisering, secularisering, anonimisering, afname van sociale bindingen, grote toestroom van immigranten, informatisering enz. Talloze voorzieningen zijn in onze samenleving ingesteld om de problemen die onze samenleving ervaart als gevolg van deze veranderingen op te vangen. Aan allerlei groepen die met of in onze maatschappij problemen hebben, wordt veel aandacht besteed. Maar dit mag niet ten koste gaan van de groep die weliswaar niet vergeten wordt, maar desalniettemin veel meer aandacht verdient: de ouderen. Als er bijvoorbeeld geen of onvoldoende inspanningen verricht worden om de gevolgen van de vergrijzing te stoppen, zullen er wellicht veel meer en minder beheersbare problemen ontstaan. Leefbaar Nederland is er daarom alles aan gelegen de positie van ouderen in onze samenleving te ondersteunen.

1. Leefbaar Nederland streeft naar bevordering van de sociale en maatschappelijke participatie van ouderen. Daardoor is sociaal isolement zoveel mogelijk te voorkomen. Hun zelfredzaamheid zal bovendien toenemen.
2. Omdat ouderen steeds langer zelfstandig blijven wonen, verschuift de zorgverlening van intramuraal (bijvoorbeeld in een verzorgingshuis of verpleeghuis) naar extramuraal (in de thuissituatie). Daarom

wil Leefbaar Nederland dat er geld moet worden vrijgemaakt voor de steeds zwaarder wordende thuiszorg voor ouderen.

3. Bij het ontwerpen van woonbuurten moet meer uitgegaan worden van de kwetsbare (oudere) voetganger. Voorzieningen moeten overal goed bereikbaar en toegankelijk zijn. Bovendien is een voldoende niveau van voorzieningen in de landelijke gebieden hoogst noodzakelijk. Goede vervoer- en winkelvoorzieningen zijn in elke plaats belangrijk om ouderen actief te betrekken bij het maatschappelijke leven.
4. Er dient niet alleen gebouwd te worden voor starters, maar juist ook voor ouderen. Er moet bovendien gebouwd worden met een visie van duurzaamheid, d.w.z. woningen moeten zo veel mogelijk ‘multipurpose’ zijn. Een starterswoning moet eenvoudig ook als seniorenwoning bruikbaar gemaakt kunnen worden en omgekeerd. Dit vraagt een drastische herbezinning op en innovatie van onze wijze van woningen bouwen.
5. Leefbaar Nederland wil een sterke verbetering van Vervoer op Maat, niet alleen binnen de eigen woonplaats, maar ook op regionaal niveau naar bijvoorbeeld ziekenhuis of andere voorzieningen.
6. De sociale cohesie zou kunnen worden gestimuleerd door binnen buurten integratie van ouderen, jongeren, alleenstaanden en gezinnen te bevorderen.
7. Inkomen en het (kunnen) onderhouden van contacten hangen nauw met elkaar samen. Ouderen dienen beter bekend gemaakt te worden met het aanbod van activiteiten.
8. Wetgeving met betrekking tot leeftijdsdiscriminatie bij werving en selectie bij arbeid dient aan te sluiten bij de Algemene Wet Gelijke Behandeling. Oudere en jongere werknemers moeten gelijkwaardig worden behandeld en gelijke kansen op arbeid hebben.
9. Arbeid heeft voor ouderen ook een hoge intrinsieke waarde. Veel ouderen willen de mogelijkheid hebben om langer te blijven werken dan nu mogelijk is. Zij vinden ook dat zij flexibel moeten kunnen stoppen met

- werken. Ook na pensionering moet de deur naar betaalde arbeid open blijven staan
10. Werkgevers dienen fiscaal gestimuleerd te worden om 55-plussers in dienst te houden en te nemen.
  11. Iedereen moet te allen tijde zelfstandig kleine geldbedragen kunnen verkrijgen, met persoonlijke begeleiding en service van een bankmedewerker en binnen een redelijke afstand van de woning. Dit geldt zeker voor de groep waarvoor het pinnen niet voor de hand ligt. Sluiten filialen, dan moeten banken lokaal streven naar een kasservicepunt, bijvoorbeeld bij een winkelier.
  12. Er zijn experimenten nodig om kleinschalige winkelvoorzieningen terug te krijgen in de wijk. Ook thuisbezorging, teleshops en dergelijke dienen gestimuleerd te worden. Er moeten meer rijdende winkels komen waar winkels ontbreken.
  13. Er moet één loket komen voor lokale en regionale ouderenzorg, welzijns- en woonvoorzieningen. Een centraal loket, dat ook voor gehandicapten toegankelijk en goed bereikbaar is (eventueel in kleinschalige wijkcentra) voor hulp, advies, informatie, aanmelding en eventueel indicatiestelling op het gebied van wonen, zorg en welzijn.
  14. Actieve participatie van ouderen in besluitvormende organen op de terreinen van pensioenen, zorg- en dienstverlening, regiovisies, indicatieorganen, wonen, vervoer en sociaal-economische zaken dient met kracht bevorderd te worden. Alleen dan kan de vraagkant helder in beeld komen en is sociaal isolement beter te voorkomen. De participatie van oudere vrouwen dient daarbij een extra aandachtspunt te vormen. Deze participatie dient ook financieel mogelijk gemaakt te worden. Kadervorming moet eveneens gefaciliteerd worden
  15. Gemeenten hebben de zorgplicht om die voorzieningen te verschaffen die nodig zijn om mensen met functiebeperkingen een zo normaal mogelijk leven te laten leiden. Er mag geen aantasting van de WVG-voorzieningen door gemeenten plaatsvinden. In plaats daarvan moeten WVG-geïndiceerden kunnen rekenen op maatwerk en waar nodig, op individueel gerichte verstrekkingen. Uitgangspunt van het WVG-beleid moet zijn: collectief waar het kan, individueel waar het moet.
  16. Een veilige leefomgeving is essentieel voor het welbevinden van de oudere. Een alleenstaande oudere heeft recht op voorzieningen in en rondom de woning om dit veiligheidsgevoel gestalte te geven. Het Rijk verstrekt een geldelijke vergoeding aan gemeenten die faciliteiten verstrekken die het veiligheidsgevoel verbeteren. Er moet voorkomen worden dat ouderen (vooral alleenstaanden, weduwen, weduwnaars) vereenzamen en uit angst om bijvoorbeeld overvallen te worden niet op straat durven te gaan. Wanneer bijvoorbeeld medische hulp noodzakelijk is, wordt deze eenzame oudere vaak niet (of te laat) opgemerkt. De kans van overlijden is groot als de oudere de telefoon niet kan bereiken (ouderen vallen snel en breken botten). Dit kan worden voorkomen door te pleiten voor een gratis GSM met gratis abonnement voor ouderen. Wanneer in een voorlichtingscampagne via Postbus 51 gericht wordt gewezen om deze GSM bij zich te dragen, kan de oudere toch via de GSM 112 bellen. Het is verder waardevol dat er sociale buurtcontrole plaatsvindt. Het is schrijnend als een dode wordt aangetroffen die door de buurt vergeten is.

N. Pensioenen

Leefbaar Nederland wil dat de gepensioneerden een volwaardig pensioen krijgen. Enkele gegevens illustreren de huidige situatie. Het aandeel van het pensioen in het inkomen van ouderen is 28 procent, in 1990 was dit nog 22 procent. In één op de zes gevallen gaat het echter om minder dan 200 gulden bruto per maand. Een aanzienlijk deel (28 procent) van het inkomen is afkomstig uit andere bronnen: loon, winst, uitkering van huisgenoten of huursubsidie. De waardevermindering van veel pensioenen staat op de tocht. Bovendien zijn opbrengsten uit vermogen - voor veel mensen

een appeltje voor de dorst - de laatste jaren gedaald door de daling van de rente. En daarbovenop komt ook nog de waardedaling als gevolg van de inflatie. Leefbaar Nederland stelt daarom de volgende maatregelen voor

1. Het merendeel van de Nederlandse bevolking heeft een pensioentekort en is zich daar niet of onvoldoende van bewust. Daarom pleit Leefbaar Nederland voor het behoud van een laagdrempelige fiscaliteit voor de opbouw van een adequaat pensioen. De basisaftrek lijfrente, een instrument dat in een extra pensioenopbouw kan voorzien, moet daarom niet worden afgeschaft, maar eerder worden hersteld tot het niveau van vóór de belastingherziening. De helft van de mensen die gebruikmaken van de basisaftrek heeft een inkomen dat onder de ziekenfondsgrens ligt. Juist die inkomensgroep wordt het zwaarst getroffen door de afschaffing van de basisaftrek.
2. Leefbaar Nederland wil dat de gepensioneerden een volwaardig pensioen krijgen. De AOW moet als basispensioen gehandhaafd blijven. Het AOW-pensioen dient gekoppeld te zijn aan de loonontwikkeling, zodat alle ouderen delen in de welvaartsontwikkeling. Een welvaartsvaste AOW is van groot belang, nu en in de toekomst.
3. Alleenstaanden en tweeverdieners behoren toe te komen aan het beoogde pensioenresultaat van 70 procent van het laatst verdiende brutosalairis. Daarvoor dient de franchise (dat is het deel van het loon waarover geen pensioenrechten worden opgebouwd) gekoppeld te zijn aan de AOW op het niveau van maximaal de alleenstaanden-AOW (korte termijn) en het niveau van één maal de gehuwden-AOW (lange termijn).
4. In de PSW (Pensioen- en Spaarfondsenwet) dient op korte termijn een artikel opgenomen te worden, dat voor relevante pensioenregelingen dwingend voorschrijft dat een uniforme franchise moet worden gehanteerd op het niveau van de alleenstaanden-AOW (70%).
5. Het is onaanvaardbaar wanneer ingegane pensioenen op geen enkele wijze of onvol-

doende worden geïndexeerd.

6. Er dient een halt te worden toegeroepen aan de afroming van pensioenfondsen door bedrijven, zonder dat gepensioneerden daar zelf een stem in hebben.
7. Bij loopbaanonderbrekingen vanwege zwangerschaps-, ouderschaps- of zorgverlof moet de pensioenopbouw doorgaan.
8. Het moet mogelijk zijn extra pensioen in te kopen bij een tekort aan dienstjaren of door pensioenbreuken en dergelijke.
9. Gepensioneerden dienen rechtstreeks te zijn vertegenwoordigd in de besturen van pensioenfondsen, zodat voorkomen wordt dat wel over, maar zonder hen wordt beslist.

O. Standpunt WAO

1. Leefbaar Nederland wil dat de WAO in zijn huidige vorm wordt afgeschaft en de voorziening voor arbeidsongeschikten blijft bestaan met scherp beschreven criteria voor wie hiervan gebruik kunnen maken, niet als container voor maatschappelijke problemen.
2. Mensen moeten zoveel mogelijk aan het arbeidsproces blijven deelnemen en daarom zo min mogelijk worden afgekeurd, maar worden herbeoordeeld op andere arbeidsmogelijkheden.
3. De WAO-instroom dient te worden beperkt door keuringen beter te protocolleren en de uiteindelijke conclusie in een team van verschillende disciplines laten bespreken zodat de keuringsarts ook getoetst wordt op zijn objectiviteit.
4. Er moet een discussie worden gevoerd over de rechtmatigheid van de WAO-uitkeringen en de zogenaamde PEMBA wordt afgeschaft.
5. Werkgevers moeten zich stevig inzetten voor reïntegratie, maar het is ook onrechtvaardig de kosten op de werkgevers te verhalen als integratie om welke reden dan ook niet succesvol is.
6. Reïntegratie moet een verplicht onderdeel worden voor het behoud van een WAO-uitkeringen en instanties die hiervoor verantwoordelijk zijn, moeten worden aange-

- spoken op hun disfunctioneren als zij niet actief genoeg zijn. Iedereen die in de WAO zit dient zich ook verantwoordelijk op te stellen en mee te werken aan de reïntegratie.
7. Mensen moeten worden aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheid om niet afhankelijk van een uitkering te zijn.
  8. Uitgangspunt moet zijn dat uitkeringen een tijdelijk karakter hebben en mensen slechts in uitzonderlijke gevallen definitief ontlast worden van verplichtingen.
  9. De verplichte premies voor arbeidsongeschiktheid van minder dan 80 % worden afgeschaft en deze besparing moet netto op het loonstrookje tot uitdrukking komen.
  10. Werknemers kunnen zelf kiezen op welke wijze zij zich willen bijverzekeren, door een inschatting te maken van hun eigen levenswijze en de gevolgen daarvan.
  11. Voor iemand die zich niet bijverzekert, blijft het recht op bijstand als vangnet bestaan.
  12. Reïntegratie moet verplicht worden om WAO-uitkeringen te behouden en instanties die hiervoor verantwoordelijk zijn, moeten worden aangesproken op hun disfunctioneren als zij niet actief genoeg zijn. Iedereen die in de WAO zit dient zich ook verantwoordelijk op te stellen en mee te werken aan de reïntegratie.

P. Gehandicaptenbeleid: Leefbaarheid voor iedereen! Gelijke kansen voor iedereen!

Mensen met een functiegebrek krijgen nog steeds onvoldoende steun en aandacht. Niet alleen de overheid, maar ook woningcorporaties, de thuiszorg, het onderwijs om een paar voorbeelden te noemen, geven nog steeds blijk van onvoldoende inzicht in de problemen en mogelijkheden van gehandicapten. Het gaat om mensen die door een functiebeperking, niet op dezelfde manier als anderen kunnen functioneren of participeren in de samenleving. Nog steeds ontbreken essentiële voorzieningen, die deelname aan het maatschappelijke verkeer een stuk makkelijker zouden maken.

Toch gaat het om een niet te verwaarlozen

groep van ongeveer 10% van de bevolking. Leefbaar Nederland wil zich inzetten voor een beleid van de overheid en maatschappelijke instellingen dat eindelijk eens werkelijk recht doet aan gerechtvaardigde wensen en terechte eisen. Gehandicapten beschouwt Leefbaar Nederland als volwaardige burgers die net als iedereen recht hebben op een voor hen leefbare woonomgeving. Nog steeds lopen afhankelijke mensen aan tegen allerlei vormen van onverdraagzaamheid. Onverdraagzaamheid die door Leefbaar Nederland in geen enkel opzicht geaccepteerd kan worden. Eenzijdige en negatieve beeldvorming over mensen met een handicap of een chronische ziekte dient dan ook bestreden te worden! Nog steeds hebben veel mensen onvoldoende informatie over functiebeperkingen. Het toekomstige beleid moet gericht zijn op positieve mentaliteitsverandering. Men moet niet kijken naar de beperkingen, maar juist naar de mogelijkheden!

De onnodige fixatie op problemen moet worden omgebogen tot gerichtheid op oplossingen en perspectieven. Het is belangrijker iets te bereiken dan iets te bestrijden. Dat wat mensen wél kunnen moet het uitgangspunt voor het beleid zijn! Voorzieningen voor gehandicapten moeten zo zijn ingericht en georganiseerd dat hun afhankelijkheid van ambtelijke regelgeving zo klein mogelijk wordt en hun zelfstandigheid gestimuleerd. Deze uitgangspunten zijn dan ook in onze voorstellen terug te vinden.

a. Recht op gelijke behandeling

1. Gehandicapten en chronische zieken worden gediscrimineerd op talloze leefgebieden: vervoer, wonen, zorg, arbeid, sport, vrije tijd, etc. Daarom vindt Leefbaar Nederland dat de anti-discriminatie wetgeving veel meer moet worden uitgebreid.
2. De uitvoering van de arbeidsongeschiktheidskeuring moet drastisch worden verbeterd, zodat voor mensen met dezelfde soort ziekte of handicap in het hele land een gelijke behandeling wordt gewaarborgd. Al het mogelijke moet worden gedaan om de kans dat zij in de WAO belanden zo klein

mogelijk te maken en/of de uitstroom uit de WAO naar (gezond) werk te bevorderen.

3. Leefbaar Nederland vindt dat de wensen van gehandicapten of beter gezegd, mensen met een functiebeperking, centraal moeten staan. Veel mensen hebben moeite zich in hun positie en behoeften in te leven. Dit komt doordat nog steeds vooral vanuit structuren en systemen gedacht en gehandeld wordt.
4. Gemeenten dienen zich actiever in te zetten voor mogelijkheden c.q. voorzieningen om het leven van gehandicapten eenvoudiger en leefbaarder te maken.

b. Te voeren beleid

1. Er moeten garanties komen voor volwaardige gehandicaptenzorg. Dit vereist dat op alle beleidsterreinen, of het nu wonen, verkeer en vervoer, media, cultuur en sport is, voortdurend rekening gehouden wordt met de specifieke beperkingen van mensen met een handicap.
2. Leefbaar Nederland pleit voor het oprichten van lokale platforms die o.a. gemeentebesturen tijdig kunnen adviseren over wijzigingen in verordeningen en uitvoeringsregelingen.
3. De wettelijke verplichtingen voor vervoerders en woningcorporaties moeten worden aangescherpt wanneer aanpassingen in het openbaar vervoer en het woningbestand te lang uitblijven.

c. Voorzieningen

1. Leefbaar Nederland vindt het getuigen van slecht beleid, dat bovendien zeer nadelig is voor gehandicapten (én ouderen), om postagentschappen te sluiten. Mensen met een beperking kunnen dan niet meer in hun woonomgeving terecht bij een postkantoor of agentschap met een baliefunctie. Ook pinautomaten bieden lang niet altijd voldoende soelaas.
2. Leefbaar Nederland wil dat de kosten voor benodigde voorzieningen voor vrijwilligerswerk die nodig zijn om een arbeidshandicap te compenseren, worden vergoed.
3. Sociale werkplaatsen zijn plaatsen waar ge-

handicapten zinvol werk kunnen doen. Ten gevolge van de budgetfinanciering verworpen zij helaas meer en meer tot commerciële instellingen. Daarom pleit Leefbaar Nederland ervoor de sociale werkvoorziening te handhaven en waar nodig uit te breiden.

d. Financiën

1. Er moet zo spoedig mogelijk een wettelijke regeling komen voor de vergoeding van de meerkosten die mensen met een handicap nu eenmaal moeten maken om zelfstandig te functioneren en aan het maatschappelijke verkeer deel te nemen.
2. Leefbaar Nederland is onverkort van mening dat algemene en categoriale cliënten- en patiëntenorganisaties meer financiële ondersteuning vanuit de overheid behoeven.
3. Mensen mogen niet vanwege hun ziekte in tegenstelling tot de bewering van de geldende regelgeving voor allerlei zaken extra premies betalen, zoals voor het afsluiten van ziektekosten-, begrafenis- en levensverzekering.
4. Leefbaar Nederland streeft naar uitbreiding van de Wet Voorzieningen Gehandicapten naar een brede dienstenwet, waarin ook alarmering en maaltijdenverstrekking is opgenomen, zodat gemeenten en zorgverzekeraars hun verantwoordelijkheid niet kunnen ontlopen.
5. Alle eigen bijdragen (voor aanpassingen van de woning, thuiszorg, enz) dienen te worden afgeschaft. Het vragen van eigen bijdragen leidt tot aanzienlijke meerkosten voor mensen met een handicap.
6. Leefbaar Nederland wil een uitkering of tegemoetkoming voor de kosten van deelname aan het maatschappelijke verkeer en sociale en culturele ontplooiing.
7. Uitgaande van het uitgangspunt van volwaardig burgerschap hebben mensen met een handicap recht op gelijke kansen op het belangrijke vlak van participatie en maatschappelijke ontplooiing.
8. Leefbaar Nederland wil meer financiële ondersteuning vanuit de overheid voor de algemene en categoriale cliënten- en patiën-

tenorganisaties, bijvoorbeeld de coördinatie van vrijwillige thuiszorg en mantelzorg.

e. Toegankelijkheid en mobiliteit

1. Een toegankelijke samenleving bevordert dat mensen met een lichamelijke functiebeperking, net als alle andere burgers, gebruik kunnen maken van alle voorzieningen en zo op hun wijze kunnen deelnemen aan het maatschappelijke verkeer.
2. Leefbaar Nederland is voor een integrale benaderingswijze van toegankelijkheid. Dit betekent dat bij het plannen, ontwerpen en bouwen van voorzieningen rekening gehouden moet worden met alle gebruikers, dus ook met mensen die minder mobiel zijn. Niet alleen mensen met een handicap en/of een chronische aandoening, maar ook mensen met kinderwagens, bagage, boodschappenwagens e.d. Alle openbare voorzieningen dienen zoveel mogelijk toegankelijk te zijn voor mensen met een handicap.
3. Regels voor aanpasbaar bouwen, zoals opgenomen in het bouwbesluit, moeten volgens Leefbaar Nederland beter worden nageleefd.
4. Het belangrijkste doel van vervoer is dat iedereen zich zo zelfstandig mogelijk moet kunnen verplaatsen. Uiteindelijk zullen alle bussen in stad en streek in 2010 toegankelijk zijn voor mensen met een functiebeperking en de treinen in 2030. Inmiddels is een convenant afgesloten tussen Rijk, provincies, gemeenten en vervoerders. Dit betekent dat de gehele infrastructuur eveneens moet worden aangepast. Er moet daarom niet alleen meer geïnvesteerd worden in bussen, trams en metro's, maar ook in lijnen, bestemmingen, service en comfort. Daarbij dient extra gelet te worden op de eisen die mensen met een handicap en ouderen stellen aan het openbaar vervoer. Alle stations, haltes en voertuigen dienen toegankelijk gemaakt te worden voor minder valide reizigers.
5. De situatie rond TraXX is op dit moment onzeker en daarmee het vervoer voor een groot aantal mensen met een functie-

beperking. Op 1 oktober 2002 eindigt namelijk het contract tussen TraXX en Connexxion. Deze laatste wil om financiële redenen geen nieuw contract afsluiten met TraXX en tot nu toe is geen andere vervoerder bereid gevonden het vervoer van TraXX te verzorgen.

6. Nog steeds is de openbare buitenruimte (straten, trottoirs, wegen) onder beheer van Rijk, provincie en gemeente op veel plaatsen niet toegankelijk en bruikbaar voor mensen met lichamelijke (waaronder zintuiglijke) beperkingen. Er zijn nog steeds fysieke belemmeringen voor mensen die slecht ter been zijn of in een rolstoel zitten. Duidelijke gidslijnen en geleidelijnen voor mensen met visuele beperkingen ontbreken; ratelvoetgangerslichten ontbreken veelal, etc. Vaak is bovendien bij vervoersbewegingen de aansluiting van het ene (openbare) vervoermiddel op het andere vaak een knelpunt.
7. Het overheidsbeleid moet veel meer gericht zijn op levensloopbestendig wonen. Dit omvat in bredere zin collectieve aanpassing (door nieuwbouw of het zogenaamde opplussen) van de woningvoorraad, aandacht voor de woonomgeving (bijvoorbeeld het weghalen van drempels) en het regelen van zorg en welzijnsdiensten in de wijken (bijvoorbeeld het realiseren van een wijksteunpunt of centraal loket).

f. Onderwijs

1. Uitgangspunt voor het onderwijs aan kinderen, jongeren en volwassenen met functiebeperkingen dient te zijn, dat zij zo veel mogelijk gebruik kunnen maken van reguliere onderwijsvoorzieningen. Reguliere voorzieningen beschikken doorgaans over bepaalde mogelijkheden om het gebouw en/of de leermiddelen aan te passen. Indien deze mogelijkheden niet passend of toereikend zijn voor de betrokken leerling dan wordt speciaal onderwijs geboden. Naast het reguliere en speciale onderwijs is er nog het zogenoemde afstandsonderwijs; een goed voorbeeld hiervan is de Open Universiteit. Voordeel van afstandsonderwijs is

- dat het onderwijs in de eigen omgeving kan worden gevolgd, in het eigen tempo en op zelf gekozen momenten.
2. De faciliteiten voor studenten met een handicap aan universiteiten en hogescholen moeten nodig worden verbeterd.
  3. De deskundigheid van de leerkrachten in het basisonderwijs is helaas nog onvoldoende om leerlingen met een handicap of chronische ziekte in het regulier onderwijs te begeleiden. Daarom moeten de studenten op de Pabo-studenten een verplicht voorbereidend vak volgen. Er dient ook een goede regeling voor kinderen met een handicap in de reguliere kinderopvang te komen.
  4. Schoolgebouwen moeten volledig toegankelijk zijn voor gehandicapten.

g. Recreatie en sport

In de praktijk kunnen mensen met een matige of ernstige functiebeperking minder actief zijn anderen. Dat betekent dat recreatiegebieden en sportfaciliteiten goed bereikbaar, toegankelijk en veilig moeten zijn en, zo nodig, uitgerust dienen te zijn met specifieke voorzieningen.

h. ICT-toepassingen

Leefbaar Nederland stelt het volgende voor.

1. Gratis internettoegang via breedbandverbindingen voor iedereen. Wie door ziekte, handicap of ouderdom aan huis gebonden is krijgt weer toegang tot de wereld.
2. Ter voorkoming van een digitale tweedeling moet de overheid een gratis ICT-basispakket voor alle burgers samenstellen, waarin zijn opgenomen:
  - Netwerkverbindingen: binnen vier jaar zijn alle woningen te voorzien van een algemeen toegankelijke breedbandverbinding.
  - Publieke diensten van informatie en communicatie;
  - Ondersteuning bij internetgebruik.
  - Minima moeten van de overheid een financiële bijdrage krijgen. Voor gehandicapten dienen er speciale voorzieningen te komen.

i. Mediabeleid

Mensen met een handicap of chronische ziekte

hebben het gevoel dat zij ondervertegenwoordigd zijn op de televisie. Het is een karikatuur het leven van mensen met een handicap of chronische ziekte louter in termen van zorg te beschrijven.

Q. Mobiliteit en vervoer

Leefbaar Nederland is er geen voorstander van het openbaar vervoer te bevorderen door er nog meer geld in te pompen en de gebruiker er nog nauwelijks voor te laten betalen. Dit leidt niet tot geen een werkzame oplossing voor de crisis in het openbaar vervoer, zolang de infrastructuur qua netdichtheid en frequentie niet drastisch verbeterd wordt. Leefbaar Nederland wil de tarieven van het openbaar vervoer loskoppelen van de benzineprijs, schone auto's subsidiëren, vervoer over water stimuleren en het openbaar vervoer bevorderen door mensen • 1,- per rit te laten betalen (conform het systeem in New York). Filevorming moet bestreden worden door het bedrijfsleven te vragen om beter tijds- en mobiliteitsmanagement van de werkenden, onder andere door (gedeeltelijk) thuiswerken meer toe te staan en nieuwe technieken (de informatienetweg) te gebruiken.

De overige voorstellen van Leefbaar Nederland zijn als volgt.

1. Onze partij wil tijdens de spits 2-baanswegen omvormen tot 3-baanswegen en de doorstroming nog verder verbeteren door, waar mogelijk, in de spitsuren het vrachtverkeer te concentreren op de huidige 'vluchtstroken', die daartoe van vluchthavens worden voorzien;
2. Onnodige automobilititeit moet worden beperk door woon- en werkgebieden samen te brengen.
3. Nieuwe verkeersvoorzieningen moeten duurzaam, toekomstgericht en milieuvriendelijk zijn en bij voorkeur geen extra fysieke ruimte in beslag nemen.
4. Er moet zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van de bestaande infrastructuur, door onder meer de aanleg van tunnels onder bestaande autowegen en - waar geen ruimte is voor verbreding - verhoogde snel-

- wegen daarboven, met inschakeling van het particuliere initiatief en private financiering. De extra gerealiseerde infrastructuur moet uiteindelijk in eigendom overgaan naar de overheid. De nuttingsvarianten (smallere rijstroken) op bestaande autosnelwegen moeten voorrang krijgen boven verbreding.
5. De motorrijtuigbelasting moet gefaseerd worden afgeschaft. Niet het bezit, maar juist het gebruik van de auto moet worden belasten en wel door middel van brandstofaccijnzen, die daartoe op Europees niveau (en in ieder geval met België en Duitsland) moeten worden geharmoniseerd.
  6. Er moet een einde komen aan het onzinnige bekeuren van automobilisten die de maximumsnelheid met niet meer dan enkele kilometers overtreden (alleen al vanwege de onnodige politie-inzet).
  7. Leefbaar Nederland wil na laten gaan of op wegvakken, waar dit vanuit een oogpunt van verkeersveiligheid verantwoord is, de maximumsnelheid van 100 naar 120 km per uur kan worden gebracht.
  8. In de bebouwde kom moeten er zo veel mogelijk 30km-zones komen. Waar dit niet kan of niet gewenst is, moet gemeenten gevraagd worden het wegprofiel zo aan te passen dat automobilisten als het ware niet meer worden uitgenodigd de toegestane maximum snelheid van 50 of 70 km te overtreden.
  9. Alles moet in het werk worden gesteld om de nu voorkomende 'flessenhalzen' in het verkeer zoveel mogelijk op te heffen door middel van innovatieve, de doorstroming van het verkeer bevorderende, maatregelen.
  10. Leefbaar Nederland wil onnodig vliegverkeer op korte en middelbare afstand ontmoedigen door inschakeling van frequente en betaalbare HSL-verbindingen naar België / Frankrijk en naar Duitsland / Zwitserland en onnodige milieu- en geluidsbelasting tegengaan door (minstens op Europees niveau) invoering van accijns en BTW op vliegtuigbrandstoffen.
  11. De regio's Groningen, Twente, Eindhoven, Zuid-Limburg zouden macro-economisch baat hebben bij versterking van de functie van lokale luchthavens. Niet alleen voor vrachtverkeer en toeristenverkeer, maar ook voor lijnvluchten naar zakelijke centra. De HSL komt daar niet.
  12. De wetgeving inzake geluidshinder moet streng worden nageleefd.
  13. Geen privatisering van Schiphol via een beursgang.
  14. De overconcentratie van het luchtverkeer op Schiphol moet worden tegengegaan door efficiënt gebruik van bestaande regionale vliegvelden te bevorderen.
  15. Er moet meer worden samengewerkt met het bedrijfsleven om grote infrastructuurprojecten te financieren.
  16. De provincie moet een sterkere onderhandelingspositie krijgen ten opzichte van het rijk, de gemeenten en het bedrijfsleven, zodat het rijk niet langer Sinterklaas hoeft te spelen voor de provincies en gemeenten.
  17. Er dient een Infrastructuurbank Nederland te worden opgericht die als onafhankelijke partij de fondsen beheert, die door de overheid en het bedrijfsleven beschikbaar worden gesteld, en de projecten op haalbaarheid toetst (korthedshalve Infra-bank Nederland genoemd)
  18. Leefbaar Nederland wil de leefbaarheid c.q. mobiliteit op de wegen verbeteren, onder andere door het regionale verkeer te scheiden van het langeafstandsverkeer en het regionale wegennet op te waarderen tot een samenhangend provinciaal wegennet.
  19. Ook wil zij de veiligheid op de provinciale wegen verhogen door een aantal gerichte maatregelen, zoals middenbermen op de wegen, fietstunnels meer rotondes en dergelijke.
  20. Bij de bouw van nieuwbouwwijken c.q. bedrijventerreinen dient vooraf de ontsluiting geregeld te zijn en voor de oplevering dient het openbaar vervoer gerealiseerd te zijn.
  21. Bij de aanbesteding van openbaar vervoer dienen eisen gesteld te worden aan de toegankelijkheid, bereikbaarheid en betaalbaarheid. Ook dient rekening te wor-

- den gehouden met de fysieke problemen van ouderen en mensen met een handicap. Bij het openbaar vervoer moeten er meer garanties komen dat ook individuele WVG-vervoersvoorzieningen mogelijk blijven.
22. Leefbaar Nederland acht het van het grootste belang dat het spoor drastisch wordt verbeterd en dat het achterstallig onderhoud voortvarend wordt aangepakt. Daarmee wil zij bereiken dat de mobiliteit van de gebruikers van het openbaar vervoer in de toekomst niet verder in gevaar wordt gebracht. Ook is de partij van mening dat de aandelen van de spoorwegen die nu in handen zijn van de overheid niet mogen overgaan in particuliere handen.

R. Landbouw, ruimtelijke ordening en milieu: leefbaarheid van het platteland

Van het Nederlandse grondgebied wordt ongeveer tweederde beheerd en gebruikt door de agrarische sector. Zij is bij uitstek de drager van de open ruimte. De landbouw bestaat uit diverse sectoren, die elk hun eigen dynamiek, problemen, perspectief en samenhang hebben. Voor zowel agrariërs als dorpsbewoners zijn de bereikbaarheid van het platteland (openbaar vervoer, etc.), het voorzieningenniveau (school, winkels, politie, gemeentehuis, etc.) en het 'sociale klimaat' (hoe gaan mensen met elkaar om) belangrijke vraagstukken.

Het platteland is in geen enkel opzicht los te zien van de steden. Wil een stad een vitaal blijven dan mogen natuur- en recreatiegebieden niet al te ver weg liggen. Voor een vitaal platteland zijn stedelijke voorzieningen eveneens onmisbaar. Steden en dorpen worden in onze maatschappij steeds afhankelijker van elkaar. Meer en betere contacten met stadsbewoners bieden boeren ook een kans om de maatschappelijke acceptatie van hun beroep te vergroten.

Het belang van de tuinbouw en de bloementelting voor de Nederlandse economie wordt naar de mening van Leefbaar Nederland door velen onvoldoende ingezien. Ook de positie van de zeevisserij vormt voor de partij een belangrijk aandachtspunt.

De afname van het aantal land- en tuinbedrijven en de vermindering van werkgelegenheid in toeleverende diensten, raken zowel het economische draagvlak van (grote delen van) het platteland, als het sociale draagvlak van onze samenleving. Een adequaat voorzieningenniveau is ervan afhankelijk evenals het verenigingsleven.

Leefbaar Nederland kiest voor een leefbaar en vitaal platteland en stelt het volgende voor.

a. Land- en tuinbouw, visserij

1. Leefbaar Nederland is van mening dat onvoldoende kritisch is onderzocht welke mogelijkheden er zijn om duurzamere visserij verder te ontwikkelen. Bovendien bepleit de partij dat de Europese commissie overgaat tot een meerjarig quoteringssysteem voor zeevisserij in plaats van een eenjarig systeem.
2. Leefbaar Nederland pleit voor het aanleggen van een goede verbinding ten behoeve van de ontsluiting van tuinbouwgebieden, bijvoorbeeld door de A4 direct aan te leggen.
3. De liberalisering van de gasprijzen voor de tuinbouw moet worden uitgesteld tot dat in de praktijk is uitgezocht in hoeverre dit leidt tot energieverstopping en kostenverhoging.
4. In of rond de Randstad dient zo snel mogelijk een nieuwe tuinbouwlocatie te worden aangelegd. Te denken valt aan een plek rondom Schiphol. De desbetreffende tuinders kunnen immers elders wonen.
5. Door vermindering van het aantal regels en wetten waar agrarische ondernemers mee te maken hebben moet een leefbaar en vitaal platteland tot stand komen. Regelgeving is in de landbouw zover doorgevoerd dat er op elke 10 boeren 1 ambtenaar nodig is om deze te handhaven. Deze 7300 ambtenaren kosten 500 miljoen euro. Hierop kan 30 % bespaard worden. Dit komt neer op structureel 150 miljoen euro.
6. Er moeten schadeverzekeringen komen voor gedupeerden boeren in geval van rampen of andere rampzalige situaties. Dit kan worden gerealiseerd door middel van een

- zogenaamde 'onderlinge verzekering' (bijvoorbeeld om tot verzekerbare oogstschades te komen). Alleen bij zeer buitenproportionele schades tengevolge van een ramp of rampzalige situatie zou overheid moeten bijspringen.
7. Leefbaar Nederland is van mening dat in de gehele landbouw- en visserij sector duurzame productie uitgangspunt moet zijn. Maar de veelgeprezen kleinschalige - en biologische productie is niet alleen zaligmakend. Hiernaast is grootschalige- en een efficiënte productie nodig om de wereldbevolking nu en in de toekomst te voeden.
  8. Genetische modificatie van planten en dieren kan toegestaan worden, mits dit bijdraagt tot een duurzame land- en tuinbouw.
  9. Dierproeven moeten mogelijk blijven voor de ontwikkeling van geneesmiddelen
  10. Regionalisering van productie en consumptie voorkomt onnodig gesleep van biologisch materiaal over de wereldbol.
  11. De Europese subsidies moeten geleidelijk worden beëindigd. Uitgangspunt moet zijn dat de boeren niet de dupe worden.
  12. Omdat de boeren al eeuwenlang ons landschap hebben gemaakt, kunnen zij dit ook het best en het goedkoopst onderhouden.
  13. Regulering van toelatingen van gewasbeschermingsmiddelen dient afhankelijk te zijn van de Europese harmonisatie op dit vlak. Teelten mogen niet verdwijnen, doordat in Nederland middelen verboden zijn, die in het buitenland wel gebruikt mogen worden.
  14. De Nederlandse producten zullen moeten voldoen aan eisen m.b.t. voedselveiligheid als het gaat om voedsel en andere eisen van deugdelijkheid als het gaat om andere landbouwproducten. Gekomen dient te worden in Europees verband tot een eenduidig en eensluidend voedselveiligheidsstelsel met overal in de EU uniforme certificeringseisen op product- en bedrijfsniveau. Naast de agrariër zijn ook de andere onderdelen in de productiekolom verantwoordelijk voor de voedselveiligheid. Van boer tot consument. De kosten voor dit alles dienen in principe waar die gemaakt worden, gedragen te worden. Hierbij dient sprake te zijn van rechtvaardig en verantwoordelijk omgaan met de belangen van het product.
  15. Geïmporteerde (voedings)producten zullen ook aan de eisen van veiligheid moeten voldoen, daar dit de volksgezondheid betreft van onze burgers. Dit geldt dus ook de producten die uit de landen komen die mogelijk binnenkort tot de EG toetreden. Het excuus dat deze eis ten koste zou gaan van de handel is onterecht, daar de volksgezondheid belangrijker is.
  16. In verband met de voedselveiligheid en mogelijke schades aan o.a. ecosystemen is het belangrijk dat zorgvuldig wordt omgegaan met genetische modificatie. Daar veelal nog te weinig bekend is over de mogelijke gevolgen, is het niet gewenst genetische modificatie nu al grootschalig commercieel toe te passen in vooral de voedingsmiddelenbranche. De volksgezondheid dient boven het handelsbelang te gaan. Mede gezien het internationale belang hiervan. Afspraken op WTO-niveau mogen de voedselveiligheid niet schaden.
  17. Voorkomen moet worden, dat een te gering aantal internationaal zeer grote bedrijven te veel macht krijgt op het gebied van de voedselvoorziening in de wereld.
  18. De productie wijze biologische landbouw dient bijzondere zorg te krijgen, daar deze vanuit diverse invalshoeken perspectieven biedt voor landbouw, milieu en voedselveiligheid. Daar deze vorm van landbouw schijnbaar gunstig is, verdient deze bijzondere aandacht en hier en daar steun
  19. Bij handel in verschillende soorten voedingsmiddelen is er sprake van een onevenwichtigheid. Een voorbeeld is de aardappelverwerkende industrie. Een ander voorbeeld is de veemarkt. De vrije handelsplaats voor vee dient terug te komen. Nu moeten de boeren met de pet in de hand koeien en ander vee aan een klein aantal machtige slachterijen aanbieden, wat resulteert in bodemprijzen.

20. Agrariërs moeten volgens Leefbaar Nederland een gedeeltelijke renteloze lening ontvangen wanneer zij door regelgeving tot nadere en meerdere bedrijfskosten worden gedwongen.
  21. Leefbaar Nederland is voor vereenvoudiging van bedrijfsopvolging door jonge boeren/boerinnen, o.a. door herstel van de zogeheten “Tante Agaath-regelingen” en andere fiscale maatregelen.
  22. Europa moet nu vaccineren om te voorkomen dat bij een volgende uitbraak van MKZ of varkenspest weer tienduizenden gezonde dieren vernietigd worden, terwijl tegelijkertijd vlees van gevaccineerde dieren uit Zuid Amerika in Nederland geïmporteerd werd.
  23. Het getuigt van beschaving om netjes met dieren om te gaan, ook al zijn dit gebruiksdieren. Leefbaar is dus ook leefbaar voor dieren. Leefbaar Nederland hecht eraan dierenwelzijn niet als sluitstuk van de voedselproductieketen te beschouwen. Vanuit dit perspectief gezien is het volstrekt onacceptabel dat levende dieren van hot naar her worden vervoerd onder invloed van de druk die uitgaat van economische productie-eisen. De duur en afstand van transport van levend vee moet daarom beperkt worden tot 8 uur of 600 km.
- b. Ruimtelijke ordening en milieu**
1. Agrarisch natuurbeheer verdient meer erkenning. Voor een leefbaar Nederland is een vitaal platteland een onmisbare voorwaarde. Plattelandskernen dienen daarom meer autonomie te krijgen om zelf de grote lijnen uit te stippelen.
  2. De trend tot verstedelijking en sociaal-culturele verschraving van de landelijke gebieden mag niet doorzetten. Een beter voorzieningenniveau op het platteland is daarom een belangrijk speerpunt voor Leefbaar Nederland. Kleine kernen moeten bovendien in staat blijven hun eigen bevolking(-sgroei) te huisvesten.
  3. Door een betere planning en uitvoering van de ruimtelijke ordening moet aan de verrommeling van het landschap een halt worden toegeroepen.
  4. Er moet efficiënter gebouwd worden - door zogenaamd inbreien - in combinatie met een bebouwingsheffing voor het buitengebied. Daarnaast pleit Leefbaar Nederland voor een contourenbeleid, waarbij een duidelijke groene grens wordt getrokken.
  5. Meervoudig ruimtegebruik wordt eveneens bepleit, om een oplossing te bieden voor de verdere expansie van wonen en werken binnen en buiten de kernen.
  6. Gestreefd wordt naar betere landschappelijke inpassing van bedrijven op het platteland (niet alleen agrarische bedrijven) en recreatieve voorzieningen. De laatste jaren zijn er relatief vaak problemen door wateroverlast die ervoor zorgen dat water een steeds belangrijkere rol krijgt in de ordening van het landschap. Ruimte voor water moet zo mogelijk gecombineerd worden met ruimte voor recreatie. Andere combinaties zijn eveneens mogelijk.
  7. De bufferzones uit de vierde nota Ruimtelijke Ordening moeten in stand gehouden worden ter voorkoming van het aaneengroeien van stedelijke gebieden. Naast de landbouwfunctie kunnen deze gebieden ook een belangrijke rol spelen in de recreatie, al dan niet gecombineerd met andere functies zoals natuur en water.
  8. Nederland is een klein land is, met een zeer groot oppervlak dat gelegen onder zeespiegelniveau. Dit een zorgelijke aangelegenheid. Internationaal dienen we dan ook druk uit te oefenen om veranderingen m.b.t. het klimaat te keren. De daaraan gerelateerde zeespiegelstijging moet worden gekeerd. Het gaat immers om onze veiligheid.
  9. In of rond de Randstad dient zo snel mogelijk een nieuwe tuinbouwlocatie te worden aangelegd. Leefbaar Nederland heeft de voorkeur voor een plek rondom Schiphol, omdat de desbetreffende tuinders elders
  10. In Nederland dient op dezelfde wijze als in de andere EU-landen de milieuwetgeving aan de praktijk te worden getoetst.
  11. Er dient een veiliger rioolstelsel te komen,

met betere vormen en methodes van overstorten. Het liefst een gesloten rioolsysteem met voldoende capaciteit. Het vuil vanuit het riool mag onder geen enkel beding in het landelijk milieu terecht komen via deze overstorten. Als toch het geval, dan is de vervuiler aansprakelijk en dient te betalen. Desnoods moet gekomen worden tot een gescheiden rioolstelsel, te weten een stelsel voor regenwater en ander relatief schoon oppervlaktewater en een ander stelsel voor het traditionele huishoudelijke rioolvuil.

5. Defensie

De partij stelt het volgende voor.

1. Leefbaar Nederland wil overgaan tot heroverweging van de Koninklijke Marechaussee als deel van de krijgsmacht.
2. De krijgsmacht kan meer dan tot nu toe worden ingeschakeld bij politietaken. Als mobiele eenheid (rellenbestrijding), haven- en luchthavenbewaking, arrestatieteams, en als grenspatrouilles of begeleidingsteams van illegalen kunnen militairen worden ingezet. Hetzelfde werk dat ze geacht worden (ook) te doen bij VN-uitzendingen.
3. Het rangenstelsel en de ontslagleeftijd moeten verder worden herzien. Allerlei specialisten hebben nog steeds een militaire rang en daardoor recht op pre-pensioen, zonder langdurig psychisch en fysiek te worden belast. Waarom kan een militaire arts/accountant/personeelsofficier/automatiseeringsdeskundige/jurist etc. niet tot hun 65e werken en de 'echte' militairen tot hun 58e (met eventueel 'tropenjaren' voor uitzendingen).
4. Op veel functies waar nu een brigadegeneraal etc. is geplaatst, zou ook een kolonel of kapitein ter zee voldoen. Dit geldt deels eveneens voor lagere rangen. Leefbaar Nederland vraagt zich in dit verband ook af waarom Nederland als klein land zoveel hoge (opper- en vlag)officieren leveren aan internationale militaire verbanden. Dit legt onnodige opwaartse druk op het functiebestand van de krijgsmacht en heeft tot gevolg dat er onevenredig veel hoge officieren in functie zijn
5. De sterk gekrompen krijgsmacht zou met Buitenlandse Zaken kunnen integreren, met een staatssecretaris voor de Krijgsmacht en een voor Internationaal veiligheidsbeleid. Een ander optie zou kunnen zijn: fusie met binnenlandse zaken in verband met het handhaven van de veiligheid in ons land en de grensbewaking. De gedachte hierachter is dat de krijgsmacht er primair is voor de bescherming van ons land en secundair voor de bescherming van de wereldorde.
6. Nu de demissionaire regering heeft voorgesteld de reserve eenheden van de Koninklijke Landmacht, met uitzondering van de Nationale Reserve, op te heffen doet zich meer dan ooit de noodzaak voor te bezien welke functies door burgers kunnen worden vervuld. Burger ambtenaren zijn immers goedkoper dan militairen onder andere doordat zij meer effectieve uren maken (geen oefeningen, verplichte sporturen etc) en doordat zij op een latere leeftijd met pensioen gaan, wat veel wachtgeld bespaart.
7. Het gebrek aan een Europese politieke visie op de militaire rol van Europa in de wereld belemmert het ontwikkelen van strategische scenario's en het identificeren van de mogelijke - lees: toekomstige - dreiging. Zelfs de bestaande dreigingsanalyses hebben, met uitzondering van de VS, niet geleid tot wezenlijke aanpassingen van de operationele capaciteiten.
8. Er ligt binnen de NAVO wel een wensenlijstje, maar de Europese landen hebben geen geld en hechten aan het voortzetten van de nationale besluitvorming over defensie-investeringen. Daardoor biedt bijvoorbeeld de optelsom van alle NAVO-marines een onvoorstelbare omvang, zonder dat hiervoor taken zijn te definiëren. Ook Nederland kan het niet laten om eigenwijs door te gaan met lange termijn investeringen, zonder dat er een analyse van de dreiging over 10 - 20 jaar aan ten grondslag ligt. Intussen wordt de terroristische dreiging deels genegeerd en zal - bij gebrek - even gemakkelijk weer worden af-

gezien van bepaalde moderniseringsprojecten. Zo heeft Nederland (als enige Europees land) in de bestaande Defensienota de behoefte aan een ‘Theatre (Ballistic) Missile’.

9. Onze militairen zijn helaas genoodzaakt hun taken uit te voeren met materieel dat niet voldoet aan de operationele eisen. Leefbaar Nederland vindt dat dit probleem voortvarend moet worden aangepakt. De internationale taken die de krijgsmacht thans dient te vervullen, vragen om adequaat materieel.

10. De Nederlandse krijgsmacht wordt de laatste jaren vaak ingeschakeld bij internationale vredesoperaties. Leefbaar Nederland is van mening dat die deelname slechts kan plaats hebben, nadat aan een aantal zorgvuldige criteria voor een verantwoordelijke en zorgvuldige inzet is voldaan (conform het zogenaamde ‘toetsingskader’). De vraag reist in dit verband ook waarom het uitgerekend ons land moet zijn dat voor zijn omvang meer dan gemiddeld-geregeld participeert in internationale vredesoperatie. Operaties die niet alleen risico’s met zich meebrengen voor de Nederlandse internationale positie, maar ook - wat minstens even belangrijk - voor de uitgezonden militairen en hun familieleden. En bovendien vaak voortvloeien uit aangegane verplichtingen die niet altijd voldoende door het parlement vooraf zijn goetst.

T. Buitenland

1. Er moet een door geen enkele staat gedomineerde internationale rechtsorde komen die daadwerkelijk in staat is de mondiaal zich voordoende problemen op het gebied van veiligheid, criminaliteit, terrorisme, vrede en mensenrechten op te lossen.
2. Leefbaar Nederland acht het dringend gewenst dat ook werkelijk aan een spoedige totstandkoming van een adequaat en functioneel Europees buitenlands en veiligheidsbeleid wordt gewerkt. Mutatis mutandis geldt hetzelfde ook voor de samenwerking tussen Europa en de NAVO.
3. De oplossing van Midden-Oostenconflict kan alleen bereikt worden als er een gega-

randeerde Israëlische en een gegarandeerde Palestijnse staat komen die elkaars grenzen en integriteit onvoorwaardelijk erkennen en dus in vrede met elkaar leven.

4. Irak zal daadwerkelijke en onvoorwaardelijke alle resoluties van de VN-veiligheidsraad moeten naleven. De wapeninspecteurs dienen onbeperkt toegang te krijgen tot alle plaatsen die zij als verdacht aanmerken (dus ook privé-paleizen). Indien Irak zich hieraan niet wenst te houden, dan is na een VN-besluit militair ingrijpen helaas onvermijdelijk.
5. Het verdere verloop van het Europese integratieproces dient op democratische wijze te worden gelegitimeerd door de inwoners door middel van een referendum te laten beslissen over de verdere uitbreiding van de Europese Unie.
6. Ten aanzien van de Nederlandse Antillen en Aruba zijn kan het congres kiezen uit twee opties: of dit landsdeel wordt gewoon een Nederlandse provincie, of het wordt een onafhankelijke staat.
7. De landsdelen Nederlandse Antillen en Aruba betalen de kosten van detentie van hun ingezetenen in het landsdeel Nederland. Het is te belachelijk voor woorden dat een Nederlander voor het landsdeel Nederlandse Antillen een visum nodig heeft en dat een Antilliaan en een Arubaan zich vrij in het landsdeel Nederland kunnen vestigen. Een Antilliaan en een Arubaan behoren dan ook ter compensatie van het visumbeleid alternatief te worden behandeld wat betreft criminaliteit (de weegschaal moet toch in balans blijven). Trek van de bijdrage die de landsdelen van Nederland ontvangen (want daar draait het in Curaçao toch eigenlijk om) de kosten van detentie af en verklaar vooral de reden waarvoor! Dan let de douane in het Caribisch gebied toch wat meer op vertrekkende landgenoten. Wanneer de situatie niet verbetert, moet Nederland de geldkraan helemaal dicht draaien.
8. Ontwikkelingssamenwerking dient volgens Leefbaar Nederland primair gericht te zijn

op projecten die ook in economisch opzicht profijt opleveren zowel voor de ontvangende als de gevende partij. De partij vindt dat het percentage van het BNP dat besteed wordt aan ontwikkelingshulp getoetst dient te worden aan een kader dat samenhangt met de hierboven aangegeven primaire doelstelling van ontwikkelingshulp. Voor ontwikkelingssamenwerking is een momenteel een vast budget gereserveerd: 0,8 % van het Bruto Nationaal Product (in 2002 ongeveer 4 miljard Euro). In 1970 is internationaal afgesproken dat alle rijke landen minstens 0,7% van hun Bruto Nationaal Product (BNP) aan ontwikkelingshulp moeten besteden. Momenteel houden alleen Denemarken, Noorwegen, Zweden, Luxemburg en Nederland zich aan deze afspraak. Leefbaar Nederland wil niet meer dan 0,7% af te dragen aan ontwikkelingssamenwerking. De 0,1% (ongeveer 0,5 miljard Euro) besparing die dit oplevert, wil de partij besteden aan broodnodige extra investeringen in onderwijs, veiligheid en zorg.

9. Geïmporteerde (voedings)producten zullen ook aan de eisen van veiligheid moeten voldoen, daar dit de volksgezondheid betreft van onze burgers. Dit geldt dus ook de producten die uit de landen komen die mogelijk binnenkort tot de EG toetreden. Het excuus dat deze eis ten koste zou gaan van de handel is onterecht, daar de volksgezondheid belangrijker is.

U. Financiën, belastingen en economie

1. Leefbaar Nederland wil inkomsten en uitgaven strikt van elkaar scheiden. In principe mogen meevallers aan de inkomstenkant worden gebruikt om de staatsschuld te verminderen voor lastenverlichting. Meevallers maken weer nieuwe uitgaven mogelijk. Wel wordt van tevoren een plafond voor de uitgaven vastgesteld. Ook is de partij van mening dat de staatsschuld in een minder snel tempo mag worden afgelost teneinde de recentelijk verzwakte economie te stimuleren.
2. Op dit moment scoort Nederland in Euro-

pese Unie zo ongeveer het slechtste wat betreft economische groei. Daarom acht Leefbaar Nederland het van het grootste belang dat de vele overbodige regelingen (de zogenaamde administratieve druk) die leiden tot een ongunstig ondernemingsklimaat voor (startende) ondernemers worden afgeschaft. Op die manier kan er voor worden gezorgd dat er nieuwe werkgelegenheid ontstaat of dat op zijn minst niet nog meer werkgelegenheid verdwijnt.

3. Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor onze internationale concurrentiepositie. Ook hier moet worden vastgesteld dat Nederland zijn voorsprong is kwijtgeraakt. Daarom is het voor Leefbaar Nederland van het grootste belang dat door modernisering van de fiscale wetgeving de Nederlandse economie weer aantrekkelijk wordt voor buitenlandse investeerders.
4. De partij kiest voor algemene lastenverlichting boven specifieke lastenverlichting. Het belastingstelsel is in feite een ingewikkeld systeem van algemene regels, waarop voor specifieke groepen op vele gebieden uitzonderingen worden gemaakt. Het belangrijk om dit te onderkennen in verband met de zogenaamde armoedeval. Voor veel groepen worden zowel op rijks- als op gemeenteniveau uitzonderingen gemaakt. Daardoor kunnen bijvoorbeeld mensen met een uitkering die weer gaan werken er financieel op achteruitgaan, omdat ze minder huursubsidie krijgen en de kwijtschelding vervalt.
5. Het zogenaamde 'kwartje van Kok' dient zo snel mogelijk te worden teruggegeven aan de automobilisten.
6. De fiscale faciliteiten voor groen beleggingen moeten gehandhaafd blijven door gerichte maatregelen ter stimulering van milieuvriendelijke projecten in het kader van een trefzeker duurzaamheidsbeleid.
7. Leefbaar Nederland pleit voor een afschaffing van successie- en schenkingsrechten. Zij vormen in feite een onredelijke vorm van belasting doordat er twee keer belasting wordt geheven over het inkomen.

8. Het spaarloon en de daarmee gepaard gaande regelingen blijven bestaan. Veel mensen gebruiken het namelijk als een studiefonds voor hun kinderen en aanvulling op hun pensioen.
9. De lijfrenteaftrek moet gehandhaafd blijven. De komende jaren worden veel polissen uitgekeerd die in de jaren tachtig zijn afgesloten. Die uitkeringen zijn allemaal belast, maar die belasting brengt veel meer op dan de premieaftrek.
10. De basisaftrek lijfrente, een instrument dat in een extra pensioenopbouw kan voorzien, moet niet worden afgeschaft, maar eerder worden hersteld naar het niveau van vóór de belastingherziening. De helft van de mensen die gebruikmaken van de basisaftrek heeft een inkomen dat onder de ziektefonds-grens ligt. Juist die inkomensgroepen worden het zwaarst getroffen door de afschaffing van de basisaftrek.
11. De onroerende zaakbelasting (OZB) mag niet worden afgeschaft. Aan de ene kant zijn de bestaande verschillen tussen de tarieven van de verschillende gemeenten alsmede de vaak onverklaarbare waardeverschillen tussen woningen al jaren een doorn in het oog van vele Nederlanders. Aan de andere kant is de OZB een van de weinige belastingsoorten waarbij de relatie tussen betaler, het betaalde en wat er met het geld gebeurt, nog duidelijk en controleerbaar is. Het geeft de gemeenten een bepaalde beleidsvrijheid die goed past in de gedachte van ‘de overheid dicht bij de burger brengen’. Het afschaffen van de OZB is bovendien een sigaar uit eigen doos. De gemeenten krijgen weliswaar van de rijksoverheid in ruil voor de afschaffing een hogere uitkering uit het gemeentefonds, maar de burgers moeten dit via de belastingen opbrengen. Het betekent dus een aantasting van de gemeentelijke autonomie. Als een gemeente iets extra’s wil doen voor jeugdwerk, ouderenzorg, cultuur, recreatie, festiviteiten, lokale omroep, speeltuinen, sport, verenigingsleven, kinderopvang, om kort te gaan voor het sociale netwerk van de gemeente, dan moet democratisch gekozen gemeenteraad de mogelijkheid hebben daarvoor geld voor uit te trekken. Leefbaar Nederland is van mening dat de afschaffing van de OZB elke ruimte om nog nieuw beleid bij de gemeenten zal weghalen de eigen gemeente is toegesneden weghalen. De prikkel om de besluitvorming te verdedigen tegenover de inwoners neemt af, omdat hun direct belang afneemt en daardoor ook de interesse en betrokkenheid. Gemeenten zullen nog meer een beroep op Den Haag doen om nieuw beleid uit voeren. En we weten wie daar het meeste voordeel van hebben: de gemeenten die het dichtst bij het vuur zitten
12. De Wet Arbeidsongeschiktheid Zelfstandigen (WAZ) moet worden afgeschaft. Dit is een zogenaamde verzekering voor arbeidsongeschiktheid voor zelfstandigen. De uitkering stelt erg weinig voor en staat in geen verhouding tot de betaalde premies. Dus voor het merendeel van de ondernemers is het een simpele belastingverhoging. Ter illustratie: al gauw betaalt men het maximum van E 2200,= per jaar om na 1 jaar arbeidsongeschiktheid het bedrag van nog geen E 10.000,= per jaar te krijgen. Op de “vrije” markt levert een dergelijke premie al snel het viervoudige op. Solidariteit is goed, maar deze regeling is pure belastingheffing en geen verzekering. Zelfstandigen zullen ons voornemen de WAZ af te schaffen toejuichen. Het is te zien als compensatie voor douceurtjes als spaarloon en dergelijke, waar zelfstandigen ook niet van profiteren.
13. Handhaving van de belastingvrijstelling voor groene stroom. Geen ecotax! Eerst ruim een miljoen huishoudens binnenhalen met aanbiedingen en hen daarna ineens extra laten betalen is pure misleiding!
14. Handhaving van MEP-premie voor de opwekkers van Groene energie. (MEP is Milieuvriendelijke Elektriciteitsproductie.)
15. Het BTW-tarief voor producten die ondersteunend zijn voor ontwikkelingslanden (zoals Max Havelaar) dient zoveel mogelijk

te worden verlaagd.

V. Waterbeleid

Het gezegde 'Nederland-Waterland' is van oudsher gebruikt om Hollandse rivierenland aan te duiden. Niemand had graag natte voeten en ter voorkoming daarvan moest het grondwaterpeil beheerst worden door een of andere instantie. Dat werden waterschappen, hoogheemraadschappen (Rijnland, Delfland) of polderdistricten zoals in Gelderland. Waterschappen, veenschappen en veenpolders worden opgericht en opgeheven door Provinciale Staten (PS). Een besluit tot oprichting of opheffing dient de Kroon goed te keuren. Ook bepalen PS hoe het bestuur van de Schappen wordt geregeld. Omdat waterschappen tot taak hebben de specifieke waterstaatsbelangen te behartigen, zijn het functionele besturen. Anders dan rijk, provincies en gemeenten die over een integraal takenpakket beschikken, hebben waterschappen uitsluitend functionele, waterstaatkundige taken. Deze hebben betrekking op het kwantiteit- en kwaliteitsbeheer van de waterhuishouding en de waterkering.

In de loop der jaren is het aantal belanghebbenden bij het waterschapsbeheer toegenomen. Dit is tot uitdrukking gebracht in de bestuursstructuur en de kostenstructuur. Op dit moment betaalt iedereen (eigenaren bebouwd en onbebouwd en de ingezetenen) mee aan de waterschapslasten. Via een ingewikkelde constructie - belang, betaling, zeggenschap - worden de besturen van de schappen verkozen. De waterhuishouding in de agrarische buitengebieden werd geregeld door voornamelijk de agrariërs binnen verschillende gebiedsgebonden waterschappen. Water was en is voor deze bedrijfspgroep een belangrijke productiefactor.

Het is voor hen van het allergrootste belang dat kwalitatief goed water in voldoende mate beschikbaar is en blijft. De kosten van het waterbeheer in afgebakende gebieden werden door de eigenaren van de gronden gedragen. Om te zorgen dat alle belanghebbenden hun verplichtingen nakwamen, werden de waterschappen opgericht in de vorm van functio-

nele besturen waarin alleen de agrariërs zitting hadden.

De kwaliteit van het water kwam zwaar onder druk te staan door het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Het gebruik van allerlei chemische producten in de huishoudens die via zinkputten in het grondwater terecht kwamen, deed daar nog een schepje bovenop. De kwaliteit nam af door binnen grote gebieden het water zo snel mogelijk af te voeren. In vele ruilverkavelingen werd daarvoor drainage toegepast. Ook de grote onttrekkingen voor de drinkwatervoorziening en voor de industrie werkten mee aan dat ongewenste effect. Naast bodem en lucht is water de lavende derde die de drie-eenheid voor de mens volmaakt. Het niet hebben van een goede bodem, schone lucht en zuiver water leidt tot het uitsterven van vele levensvormen. Door een toename van de bevolking wereldwijd, komt die drie-eenheid voor velen in onbalans. Want het belang van water voor de mensgerichte functies stijgt. Naast het belang voor de agrariërs, de industrie en het drinkwater, heeft water o.a. ook een functie als zwemwater, water voor persoonlijke verzorging, hengelsportwater, water in bebouwing, water voor recreatie, water voor energieopwekking en voor de scheepvaart. Duurzaam waterbeheer is daarom meer dan alleen een kwestie van schoon water.

Leefbaar Nederland stelt voor dat de volgende maatregelen worden genomen.

1. Tegengaan van verdroging en verzilting van onze natuur- en landbouwgebieden.
2. Meer wegen worden aangelegd. De stedelijke gebieden nemen toe. Door onttrekking ontstaat verdroging. Bovendien vervuult het schoon water door een toename van de productiviteit en het huishoudelijk gebruik. Tevens heeft Nederland ervaren wat de gevolgen zijn van menselijke activiteiten zoals o.a. ontbossing en infrastructurele werken binnen een stroomgebied. Leefbaar Nederland pleit voor een integraal beleid dat gericht is op een samenhangende benadering van landgebruik en waterbeheer per stroomgebied. Verdroging en verzilting dienen te worden tegengegaan en vervui-

- ling zoveel mogelijk beperkt
3. De aanpak dient gebiedsgerichte te zijn aanpak, waarbij de gevolgen van het overheidsbeleid zichtbaar dienen te zijn in relatie tot de waterhuishouding. Hierbij moet gedacht worden aan de gevolgen van het ruimtelijk ordenen, het natuurbeheer, het landschapsbeheer, de infrastructurele werken, het afval e.d.
  4. De huidige waterschapsorganisatie biedt onvoldoende waarborgen voor de effectivering van het zojuist genoemde integrale beleid. Ook is de mix tussen profijt en solidariteit bij waterschappen onduidelijk vanwege het meebetalen aan allerlei algemene kosten. Er kan niet gezegd worden dat bij een structuur van belang, betaling en zeggenschap de vervuiler betaalt. Eveneens is het aanleggen van bijvoorbeeld kikkerpoelen of het laten meanderen van een rivier niet in profijt uit te drukken. Daarom is er geen bestaansrecht meer voor een functioneel bestuur. Het waterbeheer vergt een integrale benadering door het provinciebestuur.
  5. Leefbaar Nederland wil bevorderen dat de kennis over water en waterbeheer meer als Nederlands exportproduct wordt gebruikt
  6. Bovenstroomse gebiedsautoriteiten moeten worden aangesproken op de gezamenlijke verantwoordelijkheid om rivieren als Rijn,

Maas en Schelde gezamenlijk te beheren om problemen te voorkomen. Ook zij moeten meer doen aan berging en retentie!

W. Informatie- en communicatietechnologie

1. Wetgeving, bedoeld om meer vormen van directe democratie te creëren, moet niet uitgaan van de huidige stand van zaken, maar van de nieuwe mogelijkheden die moderne informatie- en communicatiemiddelen bieden.
2. Met behulp van moderne informatie- en communicatietechnologie kan een up-to-date informatiesysteem worden ingevoerd, zodat patiënten bij doorverwijzing slechts één keer hun verhaal hoeven te doen.
3. Voor iedereen moet er gratis internettoegang komen via breedbandverbindingen. Wie door ziekte, handicap of ouderdom aan huis gebonden is krijgt zo weer toegang tot de wereld. Ter voorkoming van een digitale tweedeling moet de overheid een gratis ICT-basispakket voor alle burgers samenstellen, waarin zijn opgenomen:
  - Netwerkverbindingen: binnen vier jaar zijn alle woningen te voorzien van een breedbandverbindingen die algemeen toegankelijk is;
  - Publieke diensten van informatie en communicatie;
  - Ondersteuning bij internetgebruik.